

פרופ' אברהם שטינברג

מנחה לשלמה

קיבוץ ועריכה של פסקי מרן הגאון פוסק הדור מוהר"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל בהלכות הנוגעות לחולה, לרופא, ולרפואה

קווים אחדים מתולדות חייו

מרן הגרשו"א זצ"ל נולד בשבת-קודש כ"ג בתמוז תר"ע (30.7.1910), ונלב"ע אור ליום כ' אדר א' תשנ"ה (20.2.1995), והוא בן פ"ד שנים. כל שנות חייו של מרן הגאון זצ"ל, מלידתו ועד פטירתו, עברו עליו בשכונת שערי חסד בירושלים - בה נולד, גדל, נשא אשה, הוליד עשרה בנים ובנות, והפך להיות תל-תלפיות לכל בני ישראל.

זכה מרן הגאון זצ"ל למלא את ד"ף-חייו באותיות צפופות ומלאות של תורה, מצוות ומעשים טובים בשלימות נפלאה שכמעט לא זכה בה אדם אחר בדור זה.

מרן הגאון זצ"ל למד בישיבת **עץ חיים** בירושלים, והיה תלמידו של זקן ראשי הישיבות מרן הגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל. בשנת תש"ט החל ללמד בישיבת **קול תורה** בירושלים, ובשנת תש"י נבחר לשמש כראש הישיבה, תפקיד אותו מילא במסירות אין-קץ עד יום פטירתו, ועל תפקידו זה היתה גאוותו, כפי שעולה מצוואתו (ראה להלן). מרן הגאון זצ"ל סירב כל ימיו לקבל על עצמו מינויים רשמיים כלשהם, אף שהוצעו לו תפקידים רמים ביותר בעולם הרבנות והדיינות.

קטונתי מלהעריך את תכונותיו התרומיות של מרן הגאון זצ"ל, ואת תרומתו האדירה לכלל ישראל בפסיקותיו ובהנהגותיו. גדולים וטובים ממני עוד ידברו ויכתבו שנים רבות על מרן הגאון זצ"ל. אכן, פטור בלא כלום אי אפשר, וכמי שמרן הגאון זצ"ל נטה לו חסד לדון בשאלות קשות בעניני רפואה והלכה שהעליתי לפניו, יכולני להעיד מקצת שבמקצת על כמה נקודות באישיותו ובתרומתו של מרן הגאון זצ"ל.

מרן הגאון זצ"ל הוכר על ידי כל החוגים בישראל ובתפוצות כ**פוסק הדור**, תואר שרק בודדים בכל דור זוכים לו. ההכרה הזו היא תוצאה של שילוב נדיר ומופלא של יושר ואמת, ענווה וצניעות, מעשי צדקה וחסד, ידע תורני מקיף, ואסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא - כל אלו בדרגות עילאיות ובשלימות גדולה. ההקפדה המירבית על קוצו של יו"ד לא רק במצוות שבין

אדם למקום אלא גם במצוות שבין אדם לחברו מתוך מזג טוב וסבר פנים יפות, כבוד לזולת, ונגישות גדולה ללא 'גבאים', 'מזכירים' ו'שליחים' למיניהם אפיינו את מרן הגאון זצ"ל. כל זה עשה מרן הגאון זצ"ל לא מתוך אינטואיציה אלא מתוך גופה של הלכה, לאחר עיון מעמיק ולאחר הפנמה מלאה של עקרונות ההלכה.

צוואתו ('בקשה' בלשונו הזהב) מדגימה את תכונות נפשו המיוחדות. וכך כתב בצוואתו:

"... ב) המצבה תהא כרגיל ובכל אופן לא יותר גבוה מהמצבות של הורי ע"ה. בתואר שעל המצבה יהי' רק הרה"ג בלבד, אך יש רשות להוסיף העמיד תלמידים בשיבת קול תורה והרביץ תורה לרבים. ג) לא להכניס גופי תוך היכל קדוש של ישיבה או בית מדרש. ד) אם יהיו כאלו שירצו לומר דברי הספד אבקש מאד לקצר ולא להגיד עלי שבחים אלא רק התעוררות לאהבת תורה ויראת שמים ולתיקון המעשים והמידות. ה) מבקש אני מבני משפחתי לא לעשות השתדלות לבקש מאחרים לעשות הספדים לשבעה ושלושים, אך אם יהיו כאלו שירצו מעצמם להספיד אבקש עוד פעם לא להפליג בשבחים, כי גם בעודני חי הצטערתי מזה ובפרט מהגוזמאות שכתבו עלי בזמן האחרון. וגם חוזר אני על בקשתי הנ"ל לא להאריך ביותר ולהכביד על השומעים. ו) הנני מוחל לכל אדם מחילה גמורה וגם מאד מבקש מכל מי שחושב או שבאמת נכשלתו ופגעתי בו בזדון או בשגגה לעשות עמדי חסד ולמחול לי שהרי גם להם לא טוב אם ח"ו אחרים נענשים על ידם. ז) אם סוף שנותי יהיו ח"ו קשים אבקש להכניס אותי לאיזה מוסד טוב כי אינני רוצה להיות לטורח ומשא על בני משפחתי ..."

גדולתו המיוחדת של מרן הגאון זצ"ל בתורה התבטאה לא רק בזכרונו המופלא והנדיר, ולא רק בהיקף ובעומק של שליטתו המלאה בכל מכמני התורה, אלא אולי בעיקר ביכולת הניתוח הייחודית שלו את גדרי ההלכה, וביכולתו להגדיר וליישם את ההלכה בכל פרטיה ודקדוקיה לגבי החיים המודרניים בכל התחומים – טכנולוגיה, רפואה, חקלאות, כלכלה וכיוצ"ב. עמלו ויגיעתו לאין קץ בתורה ובהלכה, ורצונו העז לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא היא שעמדה לו וזיכתה אותו בסייעתא דשמיא הגדולה בכל פסיקותיו בשאלות המסובכות והמורכבות שנשאל עליהם מכל קצוי תבל. מן הראוי לציין, כי מרן הגאון זצ"ל לא פסק בשאלות הנוגעות לעובדות מדעיות אלא אם כן התייעץ עם מומחים בדבר וירד לעומקם של העובדות והנתונים, ואף אנכי הקטן זכיתי לשרת את מרן הגאון זצ"ל

בסיפוק נתונים נחוצים לפסיקתו בעניני רפואה והלכה. יתר על כן, יש אף שמרן הגאון זצ"ל יזם בעצמו מחקרים ונסיונות מדעיים כדי להבין את גדרי ההלכה המתאימים למקרה.

* * *

כתרומה צנועה לזכרו של מרן הגאון זצ"ל הנני שולח בזה 'מנחה לשלמה', ריכוז ואיסוף פסקי ההלכה של מרן הגאון זצ"ל בעניני רפואה והלכה מתוך מאמרים שכתב בעצמו, ומתוך ספרים ומאמרים מהימנים שכללו את פסיקותיו בענינים אלו. ועל אלו הוספתי גם ממני, מה שזכיתי לקבל ממנו פסקים בענינים שונים הנוגעים לחולה, לרופא ולרפואה. והנה, בניגוד לרבים מגדולי ישראל בעבר ובהווה, אשר כתבו בעצמם את פסקיהם ואת השו"ת שהשיבו לשואליהם, לא כן נהג מרן הגאון זצ"ל, ומרבית פסיקותיו ניתנו כתורה שבעל-פה לתלמידים ולמקורבים ששאלוהו בכל שטחי ההלכה והחיים. בתחום הרפואה וההלכה העמיק והרחיב מרן הגאון זצ"ל באופן מיוחד לאור העובדה שבמשך עשרות שנים היה הפוסק האחרון למרכז הרפואי שערי צדק, שאף הפוסקים הרשמיים המובהקים של מוסד זה הפנו אליו את כל השאלות הקשות והסבוכות של הרפואה המודרנית.

בקובץ שלפנינו ריכזתי כ- 280 הלכות בכל העניינים הנוגעים לחולה, לרופא ולרפואה, שמרן הגאון זצ"ל פסק בהם. למיטב ידיעתי לא נאספו פסקיו של מרן הגאון זצ"ל בצורה מסודרת עד כה, לא בכל התורה כולה, ולא בעניינים מסויימים. לפיכך, יש באוסף זה משום תרומה צנועה לזכרו של מרן הגאון זצ"ל, ולטובת כלל ישראל. **כמובן, שאין לפסוק הלכה למעשה מקיצור זה, ויש לעיין במקורות.** אין זה, כמובן, ביכולתי ובכוחי לדון בפסיקותיו של מרן הגאון זצ"ל, והנני מביא כאן רק את סיכום ההלכה, ואת המקורות מהם שאבתי את פסקיו. חלק מהנושאים המסוכמים להלן נידונו גם על ידי פוסקים אחרים, בדורות עברו ובדורנו, וחלק מהנושאים נידונו ונתחדשו על ידי מרן הגאון זצ"ל, אך בקובץ זה הובאו הדברים כולם כפי שהכריע בהם מרן הגאון זצ"ל.

המקורות שמהם שאבתי את פסקי ההלכה של מרן זצ"ל בעניני רפואה והלכה הם:

- מאמרים שמרן הגאון זצ"ל כתב בעצמו בכתבי עת שונים, ואשר חלקם נאספו בספרו **שו"ת מנחת שלמה**, הוצאת מכון שערי צדק, תשמ"ו.
- פסקי הלכה שהובאו בשם מרן הגאון זצ"ל בספר **שמירת שבת כהלכתה (שש"כ)**, מאת הרב הגאון מוה"ר יהושע י. נויבירט

שליט"א, ג' חלקים, מהדורה חדשה ומורחבת, הוצאת מוריה, תשל"ט-תשנ"ג.

• פסקי הלכה שהובאו בשם מרן הגאון זצ"ל בספר **נשמת אברהם (נ"א)**, מאת פרופ' אברהם-סופר אברהם, ה' חלקים, מהדורה שנייה, הוצאת מכון שלזינגר, תשמ"ד-תשנ"ג.

• פסקי הלכה שהובאו בשם מרן הגאון זצ"ל בספר **אנציקלופדיה הלכתית-רפואית (אה"ר)**, מאת פרופ' אברהם שטינברג, ה' חלקים, הוצאת מכון שלזינגר, תשמ"ח-תשנ"ו.

• פסקי הלכה שהובאו בשם מרן הגאון זצ"ל במאמרים של רבנים ורופאים בכתבי עת תורניים שונים.

יה"ר ששולחן שלמה זה, שהוא מעין שולחן ערוך בענייני רפואה והלכה על פי פסיקותיו של מרן הגאון זצ"ל יהיה לרצון לפני אדון כל, ויתן נחת רוח למרן הגאון זצ"ל בגנוזי מרומים, ויהיו שפתותיו דובכות בקבר. וכפי שפירש מרן הגאון זצ"ל את הפסוק בהלל (תהלים קטו יז) 'לא המתים יהללו י-ה, ולא כל ירדי דומה', שדווקא אצל הרשעים, יורדי דומה, כתוב 'כל', אבל סתם מתים יש מהם שמהללים י-ה גם לאחר מותם, ששפתותיהם מדובכות בקבר.

תודה וברכה לרבנים הגאונים, תלמידיו המובהקים של מרן פוסק הדור זצ"ל, הלוא המה - מוהר"ר **אביגדר נבנצל** שליט"א, רבה של העיר העתיקה, ירושלים; מוהר"ר **יהושע י. נויבירט** שליט"א, ראש ישיבת תפארת שלמה, ומחבר ספר 'שמירת שבת כהלכתה' - אשר עברו בעיון ובדקדוק על פסקי ההלכה דלהלן, העירו הערות ותקנו תקונים חשובים בדברי הסיכום לאמיתה של תורה ולתועלת הצבור.

א. איידס ראה - יא. חולה איידס

ב. ברכות ותפילות

1. חולה עם צנתר (catheter) בשלפוחית השתן, ואשר השתן נוטף תמיד לתוך שקית - יברך ברכת 'אשר יצר' רק פעם אחת ביום [ני"א חאו"ח סי' ז סק"א].

2. אם הטיל שתן רק לצורך בדיקת שתן, אף שבאופן טבעי לא נזקק להטיל שתן באותו זמן - מכל מקום יברך ברכת 'אשר יצר' [ני"א חאו"ח סי' ז סק"א].

3. חולה עם פיוס מעי (colostomy; ileostomy) - מותר להתפלל וללמוד תורה אחרי שירוקן את תוכן השקית ויכסה אותה, ובתנאי

- שאינן יוצא משם ריח רע; חולה עם צנתר (catheter) בשלפוחית השתן עם שקית סגורה - מותר להתפלל וללמוד תורה אפילו בלא לכסות את השקית, ואין לה דיין עביט [נ"א חאו"ח סי' עו סק"ט].
4. מותר להאכיל חולה אף אם ידוע שהוא לא יברך על האוכל, לא לפניו ולא לאחריו, וכן לא יטול ידיו לאכילת לחם, אם יש חשש שאם לא יאכילו אותו הדבר יגרום שהחולה יעבור על איסור חמור יותר של שנאת התורה ושומריה [נ"א חאו"ח סי' קסג סוסק"ב].
5. חולה היודע שלא יוכל לאכול שיעור שני זיתים לחם, תוך כדי אכילת פרס לכל זית - יטול ידיו, ולא יברך ברכת 'על נטילת ידים' [נ"א חאו"ח סוס"י רי].
6. יד מכוסה ברובה בתחבושת - יטול ידיו לסעודה רק בחלק שאינו מכוסה, ואין כאן אותם גדרי חציצה כמו בטבילה [נ"א ח"ד חאו"ח סי' קסא סק"א].
7. תרופה מרה המצופה בסוכר - יברך עליה ברכת 'שהכל'; ואם הסוכר מעורב עם התרופה כמו בסירופ או בכדורי מציצה - לא יברך כלל [שש"כ פ"מ הע' קצא; נ"א ח"ד חאו"ח סי' רד סק"א].
8. נשים לא נהגו לברך ברכת 'הגומל', אלא רק לאחר לידה [נ"א חאו"ח סי' ריט סק"א].
9. חולה לאחר צינתור לב, גם אם לא נעשתה פעולת 'בלון' - יברך ברכת 'הגומל' [נ"א ח"ד חאו"ח סי' ריט סק"ב].
ראה עוד בעניני ברכת הגומל - כא. מילה #14
10. כאשר מברכים ברכת 'משנה הבריות' על מומים שונים, יש להיזהר שהאיש שבגללו מברכים ברכה זו לא ירגיש בכך, כי זה יגרום לו צער [נ"א חאו"ח סי' רכה סק"א].
11. אין צורך ליטול ידיים אחרי לקיחת דם לבדיקות, אלא אם כן נעשתה הקזת דם לשם רפואה [נ"א חאו"ח סי' ד סק"ד].
12. מי שיוצא באמצע סעודת לחם כדי לטפל בחולה - אין זה נקרא היסח הדעת, לשיטות הפוסקים שהליכה אינה מפסיקה [נ"א חאו"ח סי' קעח הע' 12].
13. חולה המאושפז בבית חולים והוא מרותק למיטתו - בשעת הדחק רשאי להניח תפילין בלי ברכה, אפילו אם המקום אינו נקי, ויהרהר בליבו שכך הוא רצונו של הקב"ה; ואם ניקו את המקום, ועדיין לא עבר זמן הנחת תפילין - יניח תפילין שנית ויברך עליהם [נ"א חאו"ח סי' יט סק"א].
14. חולה שידו הימנית משותקת, אך לדעת הרופאים יש סיכוי שתבריא - ימשיך להניח תפילין על ידו השמאלית; ואם היא משותקת

בקביעות - יניח תפילין על ידו הימנית; אבל אם בנוסף לשיתוק התנועתית, החולה גם אינו מרגיש את היד - יניחו לו תפילין על ידו השמאלית [נ"א חאו"ח סי' כז סק"ב(ו); שם חאבה"עו" סי' קסט סק"ה].

15. מי ששתה משקה משלשל, אם אינו מרגיש כעת שצריך לנקביו - חייב להניח תפילין, ורק אם חושש שהתרופה תשפיע עליו בתוך כדי מהלך פרסה - לא יניח תפילין [נ"א חאו"ח סי' לח סק"א]. אבל צע"ג שאם יודע שהתרופה תשפיע רק אחרי חצי שעה ולא לפני כן, איך נפטור אותו מתפילין - הערת הגרי"י נויבירט שליט"א].

16. אסור לעמוד ערום נגד מקום שמוזכר שם ה', (ואף לא כנגד ספרי קודש - תוספת מהגרי"י נויבירט שליט"א), וזה מצוי אצל רופאים שומרי מצוות, שהחולה פושט את בגדיו, ויש שם תלוי במסגרת על הקיר [נ"א חאו"ח סי' עה סק"ג].

17. מותר להתוודות בשעת הצורך אפילו במקום טינופת, אך בלי להזכיר שם ומלכות, וטוב שלא יכווין למצות ווידוי [נ"א חאו"ח סי' פה סק"א]. לכאורה צריך לכווין למצות ווידוי, ואם לא עכשו אימתית? - הערת הגר"א נבנצל שליט"א].

ראה עוד עניני תפילות - כד. נכים שונים #8

ג. גנטיקה ראה - מא. תורשה

ד. גרושין ראה - לו. קידושין וגירושין

ה. הזרעה מלאכותית

1. הזרעה מלאכותית מבעל לאשתו (AIH) מותרת, בתנאי שהזוג לא יכול לפרות בדרך אחרת, ובתנאי שיש פיקוח שלא יערבבו את זרע הבעל עם זרע של איש זר [נועם, א, תשי"ח, עמ' קמה ואילך].

2. מותר לבצע הזרעה מלאכותית מבעל לאשתו אפילו בזמן שהאשה נידה, אם אי אפשר בענין אחר [נועם, א, תשי"ח, עמ' קמה ואילך]. [ואף שלדעת מרן הגרשז"א זצ"ל אף לא צריכה לטבול, מכל מקום יש אומרים שטוב שתטבול דין תורה כעבור שבעת ימי נידה - הערת הגרי"י נויבירט שליט"א].

3. אין האשה נחשבת כנידה לאחר ביצוע ההזרעה בנתיקה [נועם, א, תשי"ח, עמ' קמה ואילך].

ראה עוד - כג. נידה

4. הבן הנולד כתוצאה מהזרעה מלאכותית מבעל לאשתו נחשב כבנו לכל דבר [נועם, א, תשי"ח, עמ' קמה ואילך].

5. אסור לבצע הזרעה מלאכותית באשת איש מיהודי שאינו בעלה. אם בדיעבד בוצעה הזרעה כזו - האשה מותרת לבעלה, אפילו אם הוא כהן; הנולד מהזרעה כזו הוא ספק ממזר [נועם, א, תשי"ח, עמ' קמה ואילך].
6. אם אין כל דרך אחרת לזוג לפרות - מותר לבצע הזרעה מלאכותית מזרע של תורם גוי; הנולד כתוצאה מהזרעה כזו הוא יהודי לכל דבר, ואינו צריך גיור כלל [נועם, א, תשי"ח, עמ' קמה ואילך].
7. אסור לבצע הזרעה מלאכותית באשה רווקה, אפילו הזרע בא מיהודי שתרם ממילא מזרעו [נ"א ח"ד חאבהע"ז סי' א סק"ג].
8. אסור להפריד בין זרעוני זכר (Y) לבין זרעוני נקבה (X) כדי לבצע הזרעה מלאכותית לצורך לידת מין מסויים. אכן, אם יש אצל בני הזוג מחלה תורשתית הקשורה בגן ה-X, כגון מחלת המופיליה - מותר לבצע הפרדת זרעונים, ולגרום ללידת נקבות בריאות [נ"א ח"ד חאבהע"ז סי' א סק"א].
ראה עוד - כב. מניעת הריון #3; מא. תורשה
9. איש רווק הסובל ממחלה ממארת וזקוק לטיפול כימותרפי או הקרנות, ועקב כך הוא עלול להיות עקר - אין זו השקפת התורה להוציא מזרעו לפני הטיפול כדי להשתמש בו לאחר שיינשא, ואין חיוב לקיים מצות פריה ורבייה בדרך כזו. אכן, אין איסור בביצוע פעולה כזו, בין ברווק ובין בנשוי [נ"א ח"ד חאבהע"ז סי' כג סק"א].
ראה עוד עניני הזרעה מלאכותית - לא. פדיון הבן #1

ו. הסכמה מדעת

1. אין צורך בקבלת הסכמה מפורשת ללקיחת דמים שגרתיים אצל חולים מאושפזים, אפילו אם הדבר נעשה בידי סטודנטים לרפואה או בידי מתמחים [נ"א חיו"ד סי' קנה סק"ב(4)].

ז. הפלה

1. אסור להפיל עובר, אפילו הוא סובל ממחלת טיי-זקס (Tay-Sachs), וגם לא לעשות בדיקת מי שפיר בזמן ההריון לבירור מצב זה [נ"א חחוי"מ סי' תכה סק"א(15)].
2. כיום שניתן לטפל בצורה יעילה בדכאון שלאחר-לידה (post partum depression), אין היתר להפלה באשה שיש חשש שיתפתח אצלה דכאון לאחר הלידה [נ"א חחוי"מ סי' תכה סק"א(10)].

3. מותר לאשה שנאנסה להשתמש בגלולה למניעת הריון או בתכשיר תוך-רחמי (IUD) בתוך 72 שעות משעת האונס, כדי שלא יתפתח הריון במצב זה [נ"א חח"מ סי' תכה סק"א(20)].
ראה עוד - כב. מניעת הריון
4. במצב של הריון מרובה-עוברים כגון ששה עוברים, כמו שקורה כיום לעתים לאחר טיפולי פוריות והפרייה, מותר להפיל חלק מהעוברים ('דילול עוברים') על מנת להציל את חיי האם ואת חיי העוברים הנותרים [נ"א חח"מ סי' תכה סק"א(21)].
5. מותר להפיל עובר שאובחן כאנאנצפלוס (anencephaly) [נ"א ח"ד חח"מ סי' של סק"ה].
ראה עוד עניני אנאנצפלוס - ט. השתלת אברים #11; טז. יילוד #3; מ. שבת #43ג
6. אסור למרדים להרדים אשה לצורך ביצוע הפלה אסורה גם אם עקב כך יפסיד את פרנסתו. אסור למומחה באולטרא-סאונד (ultrasound) לבצע בדיקה כזו באשה מעוברת כדי לגרום להפלה אסורה; אכן, אם הוא עלול לאבד פרנסתו - מותר (אם זה רק ספק שהוא מסיע להריגת העובר - תוספת מהגרי"י נויבירט שליט"א) [נ"א ח"ד חח"מ סי' תרנו סק"ב].
ראה עוד בעניני הפלה - כו. נתוח המת #6, ראה עוד - לא. פדיון הבן #5

ח. 'הילד המוכה'

1. יש חיוב להודיע לשלטונות על מצב של ילד מוכה; אסור להחזיר ילד מוכה למשפחתו המכה. עדיף להעביר את הילד המוכה למשפחה אומנת דתית, אבל אם דבר זה בלתי אפשרי - מותר להעבירו אפילו למשפחה אומנת שאינה דתית [נ"א ח"ד חח"מ סי' שפח סק"א].
2. דינים אלו מתייחסים הן לילד מוכה פיסית, והן לילד הסובל מניצול מיני [נ"א ח"ד חח"מ סי' שפח סק"א].

ט. השתלת איברים

1. מותר ומצווה לתרום מוח-עצם להצלת קרוב משפחתו [נ"א ח"ד חח"מ סי' שמש סק"ג(2)].
2. יש לבקש תרומת מוח-עצם מאדם המתאים לכך כדי להציל את הזולת, אבל אסור להפעיל לחץ נפשי על התורם אם הוא חושש מהסכנה הקלה הכרוכה בכך [נ"א ח"ד חח"מ סי' פ סק"א].
3. מותר להשתמש בקטן להיות תורם מוח-עצם בתנאי שהוא מבין את משמעות התרומה. אם הוא קטן שעדיין לא מסוגל להבין את

- משמעות התרומה, הרי זה ספק אם מותר להשתמש בו להיות תורם מוח-עצם [נ"א ח"ד חח"מ סי' רמג סק"א].
4. מותר לתרום דם לבנק-דם, אפילו תמורת תשלום [נ"א ח"ד סי' שמת סק"ג(ג)(3)].
5. מותר לתרום כליה מחיים, אך אין חיוב לעשות כן [נ"א ח"ד סי' קנו סק"ד(2)].
ראה עוד - כה. נסויים רפואיים #1
6. מותר לקחת עור ממת לצורך טיפול בפצוע עם כוויה נרחבת, בתנאי שהחולה לפנינו [נ"א ח"ד סי' שמת סק"ג(ב)(2)].
7. כביצוע השתלת לב, כגון שמשמשים בלב מלאכותי, אין גדר רציחה במושג שלב של הניתוח [נ"א ח"ד סי' קנה סק"ב(1)].
8. כיום, שקביעת המוות המוחי על ידי הרופאים איננה מספקת מבחינת ההלכה, אסור להשתמש באדם שאובחן כמצב של מוות מוחי להיות תורם איברים. כמו כן אסור לחולה בישראל להירשם כמושתל פוטנציאלי, אבל מותר להיות מועמד להשתלה בחו"ל [אסיא, חובי נג-נד, תשנ"ד, עמ' 5 ואילך].
9. לו יצוייר שימציאו בדיקות מהימנות לבדיקת מות המוח כולו, ובדיקות אלו לא יפגעו בדיני גוסס, היינו שלא יזיזו את החולה כלל, ולא יזריקו חומר-בדיקה כלשהוא לגופו - יהא מקום לשקול להתיר אדם כזה להיות תורם איברים, גם אם לבו עדיין יפעם [אסיא, חובי נג-נד, תשנ"ד, עמ' 5 ואילך].
ראה עוד - יט. מוות מוחי #4
10. חולה שאובחן על ידי הרופאים כמת מוות מוחי, וניתקו אותו ממכשיר ההנשמה - אם פסק לבו לפעום במשך שלושים שניות, מותר לנסות ולהחיותו - ואם הצליחו בהחייאה, והאיברים עדיין ראויים להשתלה, מותר לקחת ממנו איברים להשתלה [אסיא, חובי נג-נד, תשנ"ד, עמ' 5 ואילך].
ראה עוד - יב. חולה סופני #5, #12; יט. מוות מוחי #3
11. אסור לקחת איברים להשתלה מיילוד חסר-מוח (anencephaly) כל עוד הוא נושם באופן עצמוני, ומי שעשה כן, הרי זה בגדר רוצח [עמק הלכה, ב, תשמ"ט, עמ' 207 ואילך].
ראה עוד - ז. הפלה #5; טז. ילוד #3; מ. שבת #433
12. אין איסור לקבל תשלום עבור תרומת כליה מחיים, ואין איסור לשלם למתווך בין חולה לבין תורם. התורם כליה מחיים מקיים מצווה גם אם עשה זאת תמורת תשלום. אכן, אסור לקרובי המת

לקבל תשלום עבור הסכמתם לתרומת איברים מקרובם המת, אלא אם כן יש מי שזקוק לכסף זה לצורך הצלת חיים [מ"א ח"ד חחוי"מ סי' תכ סק"א].

י. חול-המועד ראה - כ. מועדים וצומות

יא. חולה איידס

1. איש או אשה חולי איידס חייבים לגלות עובדה זו לבן/בת זוגם. אם הם מסרבים - חייב הרופא לגלות לבן/בת הזוג את דבר המחלה, אפילו בניגוד לרצון החולה [מ"א ח"ד חאבהע"ז סי' ב סק"א]. ראה עוד בעניני גילוי סוד - כח. סודיות רפואית; לו. קידושין וגירושין #1-2
2. אם אחד מבני הזוג סובלים ממחלת האיידס אין הם יכולים להיות יחדיו, ואסור להם להשתמש בקונדום, ולפיכך עליהם להתגרש [מ"א ח"ד חאבהע"ז סי' ב סק"א]. ראה עוד בעניני איידס - כא. מילה #9

יב. חולה סופני

1. כיום, לאור שיטות הטיפול החדשות, כמעט שאין אפשרות להגדיר 'גוסס' [אה"ר, ד, ע' נוטה למות, עמ' 371].
2. אסור להזיז גוסס, או חלקים ממנו, אבל אין איסור לגעת בו [אה"ר, ד, ע' נוטה למות, עמ' 374]. [ומותר להזיזו תוך כדי נסיון להאריך את חייו - הערת הגר"א נבנצל שליט"א].
3. אכן, מותר להזיז גוסס בזהירות רבה אם הדבר נחוץ להצלת חיים של אחר, כגון אם גוסס שוכב במעבר, ויש צורך להגיע לחולה מסוכן אחר כדי לטפל בו [אסיא, חוב' נה, תשנ"ה, עמ' 43].
4. אסור להוציא שום דבר מפיו או מגופו של גוסס, אפילו כדי להציל אחרים [אסיא, חוב' נה, תשנ"ה, עמ' 43].
5. אדם שאובחן כמת מוות מוחי על פי קביעת הרופאים כיום, אף על פי שאין זה מספיק כדי להגדירו כמת מבחינת ההלכה - מותר במצב זה לנתקו ממכשיר ההנשמה [אסיא, חוב' נג-נד, תשנ"ד, עמ' 5 ואילך]. ראה עוד - ט. השתלת אברים #10; יט. מוות מוחי #3; לו. קדימויות בטיפול רפואי #1
6. חולה לאחר ניתוח לב פתוח, המחובר למכונת לב-ריאות, ולא ניתן להביא את פעולת לבו לפעילות סדירה ותקינה, ולא ניתן לגמלו מהמכשיר - הרי הוא בגדר מת, ומותר לנתקו מהמכשיר [מ"א ח"ד חיו"ד סי' קנה סק"א].

7. אין חיוב להאריך את חייו של חולה סופני אשר סובל [אה"ר, ד, ערך נוטה למות, עמ' 402-403].
8. גם כאשר החולה הסופני הוא מחוסר הכרה (coma) - אין חיוב להאריך את חייו [אה"ר, ד, ערך נוטה למות, עמ' 402-403].
9. בחולה סופני מותר להימנע ממתן טיפולים המכוונים למחלה הסופנית או לסיבוכיה הישירים (כגון, כימותרפיה, הקרנות, החיאה, הנשמה מלאכותית), אבל חובה להמשיך בכל טיפול שאיננו מכוון למחלה הסופנית או לסיבוכיה הישירים (מזון, נוזלים, חמצן, אנטיביוטיקה, דם) [אה"ר, ד, ערך נוטה למות, עמ' 403].
10. חולה סופני שקיבל את הטיפול המירבי ביחידה לטיפול נמרץ, ואובחן על ידי כל הרופאים המטפלים בו כסובל מאי-ספיקה סופית של שלוש מערכות חיוניות לפחות, ואשר לפי הערכת כל הרופאים המטפלים ימות בתוך זמן קצר, והוא סובל - מותר להימנע מכל הטיפולים ומכל בדיקות המעבדה השגרתיים, וגם מותר להוריד בהדרגה את שיעור הטיפולים לדרגה שלא תגרום למותו באופן מיידי (כגון, להוריד את קצב ההנשמה של מכשיר ההנשמה, להוריד את ריכוז החמצן, להפחית את קצב התרופות השונות, וכיוצ"ב) [אה"ר, ד, ערך נוטה למות, עמ' 404].
11. מזון ונוזלים חייבים לספק לכל חולה, אפילו הוא במצב סופני, ואפילו בניגוד לרצונו של החולה [שו"ת מנחת שלמה סי' צא אות כד]. בעת הצורך יש לספק את המזון והנוזלים דרך צינור לקיבה (nasogastric tube) או דרך פיום קיבה (gastrostomy), אך אין חיוב לספק תזונת-על (hyperalimentation) [אה"ר, ד, ערך נוטה למות, עמ' 405].
12. אסור לנתק מכשיר הנשמה מחולה סופני, אלא אם כן החולה אובחן קלינית כמצב של מוות מוחי (לעיל #5) [אה"ר, ד, ערך נוטה למות, עמ' 407].
13. ראה עוד - יט. מוות מוחי; לו. קדימויות בטיפול רפואי #1 חולה הסובל מניוון שרירים מתקדם (amyotrophic lateral sclerosis = ALS) רשאי לבקש שלא יחברוהו למכשיר הנשמה כאשר יגיע לשלב שבו לא יוכל לנשום עוד בכוחות עצמו, ומותר לרופאים לכבד את בקשתו ולהימנע מטיפול בו [שו"ת יחל ישראל ח"ב סי' סב].
14. חולה במצב של 'צמח' (persistent vegetative state = PVS) צריך לטפל בו בכל הטיפולים השגרתיים, למעט החיאה [ני"א ח"ד חי"ד סי' שלט סק"ב].

15. יש לטפל בחולים סופניים במשככי כאב, כולל מורפיום, לפי הצורך ובכמויות מתאימות לשיכוך כאבים, גם אם יש חשש לסיבוך של דיכוי נשימתי וקירוב המוות [נ"א חיו"ד סי' שלט סק"ד].
16. אין חיוב לנתח יילוד עם מומים חמורים, אם כתוצאה מכך הוא יסבול מנכויות קשות, כגון שיתוק, ואם יש ספק בסיכויי ההשרדות שלו לאחר הניתוח [שו"ת מנחת שלמה סי' צא אות כד].
ראה עוד עניני ילוד - טז. ילוד

יג. יום-טוב ראה - כ. מועדים וצומות

יד. יום-כפור ראה - כ. מועדים וצומות

טו. יחוד

1. יחסי חולה-רופא כלולים בגדרי איסור ייחוד. אכן כיום, שמקובל שאנשים שונים (כגון אחות, פקידה, חולה אחר) נכנסים לחדר הבדיקה של רופא - יש מקום לקולות שונות בדיני ייחוד אם החדר לא נעול [נ"א חאבהע"ז סי' כב סק"א].
2. הקולא של 'בעלה בעיר' איננו חל כאשר חולה מטופלת פעמים חוזרות על ידי אותו רופא [נ"א חאבהע"ז סי' כב סק"א].
3. איסור ייחוד חל גם בזקן מופלג [נ"א חאבהע"ז סי' כב סק"ב].
4. איסור ייחוד חל גם ביולדת, ואפילו בעת שיש לה צירי לידה [שו"ת מנחת שלמה סי' צא אות כא].
5. אין איסור ייחוד במכונית, אפילו בלילה, אפילו במקומות שאין בהם אנשים רבים, ואפילו כשאין חשש סכנה (אם אין וילונות לחלונות של המכונית - תוספת של הגרי"י נויבירט שליט"א) [שו"ת מנחת שלמה סי' צא אות כא].
6. אין איסור ייחוד במעלית, אפילו בקומות הגבוהות [ספר דבר הלכה, בראש הספר].
7. מי שאסרו עליו לקיים יחסי אישות עם אשתו מחמת מחלה, אם הדבר עלול להימשך זמן רב, מוטב שהאשה תטבול, כי יש חוששים במצב כזה לאיסור ייחוד [נ"א חיו"ד סי' קצו סק"א].

טז. ילוד

1. מעיקר הדין אין לחלל שבת עבור ילוד פג, שנולד טרם זמנו, ואשר סובל ממומים קטלניים. אכן, בבית חולים יש לעשות הכל גם עבור תינוק כזה, כדי שלא ילמדו לזלזל גם בתינוקות שיש סיכויים

להצלחתם. ומכל מקום, אם יש ספק שמא המומים אינם קטלניים, או אם מדובר בתינוק בשל, שנולד בזמנו, אפילו יש לו מומים קטלניים - חייבים לחלל עליו את השבת בכל הדרוש לטפולו, פרט להחייאה [ששייכפלו העי כד; נ"א ח"ד חאו"ח סי' של סק"ג].

ראה עוד - מ. שבת #423

2. פג, אף שנולד בחודש חמישי או ששי, אם נשאר בחיים שלושים יום אחרי שיצא מאינקובטור ומת - מתאבלים עליו [נ"א חו"ד סוסי' שעד]. אכן, אם הוא מת מספר ימים אחרי שחרורו מהאינקובטור, אף אם חי בתוך האינקובטור יותר משלושים יום, או אם הוא סובל ממומים קטלניים במערכת הנשימה או במערכת הלב - אין מתאבלים עליו [נ"א חו"ד חו"ד סי' שה סק"א].
ראה עוד עניני אינקובטור - לא. פדיון הבן #2
3. תינוק שנולד כשהוא סובל מחסר-מוח (anencephaly) - יש לטפל בו אפילו בשבת, אבל אין חיוב להחיות אותו, ואולי אף אסור להאריך את חייו [נ"א חו"ד חאו"ח סי' של סק"ה].
ראה עוד - הפלה #5; ט. השתלת אברים #11; מ. שבת #433
ראה עוד עניני ילוד - יז. כהן #3

יז. כהן

1. כהן לא ילמד לכתחילה להיות אה, שכן יש חשש שאחר כך יצטרך לעשות פעולות של בזיון, אבל בדיעבד אם למד מקצוע זה - מותר לו לעשות כל מה שצריך עבור החולה, ואפילו דברים שהם בגדר בזיון [נ"א חאו"ח סי' קכח סק"י].
2. אה שהוא כהן, וצריך לעבוד בבית חולים - מותר לו לעשות זאת, בתנאי שיעשה הסכם עם הנהלת בית החולים שאם ימות חולה בחדר שהוא נמצא בו, יוכל לעזוב את החדר; אבל אם הוא מטפל בחולים בחדר אחר - מותר לו להמשיך לטפל בהם, בפרט אם הדלת סגורה, אף על פי שיש מת בחדר אחר [נ"א חו"ד סי' שע סק"ב(2)].
3. יש להשתדל לשחרר מבית חולים ילוד-כהן זכר מוקדם ככל האפשר, אפילו אחרי 24 שעות מהלידה, אם הדבר אפשרי מבחינה רפואית [נ"א חאו"ח סי' שמג סק"ב].
ראה עוד - טז. ילוד
4. מותר לכהן לבקר חולים בבית חולים, כל עוד אין הוא יודע שיש מת בבנין [נ"א חו"ד סי' שלה סק"ד].
5. מותר לכהן המאושפז בבית חולים ללכת לבית-הכנסת שבבנין, כל עוד אין הוא יודע שיש מת בבנין. אכן, מרגע שנודע לו שיש

- מת בבנין, הוא חייב לעזוב מיד את בית הכנסת, להכנס לחדר קרוב ביותר, לסגור את הדלת, ולשהות שם עד שיוציאו את המת [ני"א חיו"ד סי' שעב סק"א].
6. כהן חייב לעזוב חולה הנוטה למות, ולא להשאיר אתו באוהל אחד. אכן, אם הנוטה למות נמצא בהכרה, והוא מפחד להשאיר לבדו - מותר לכהן להשאיר עמו [ני"א חיו"ד סי' שלט סק"ד].
7. על מנת להפחית את הבעיות ההלכתיות הכרוכות בשהיית כהנים בבית חולים - יש מי שהציע לבנות ארון ועגלה מיוחדים, על פי כללים הלכתיים של גודל וצורה, ובו יכניסו את המת ויוציאוהו מבית החולים [שו"ת מנחת שלמה סי' עב, עיי"ש באריכות].
8. מותר לאשת כהן מעוברת להכנס למקום שיש בו מת, אך אם שלמו חודשי עיבורה, תיזהר שלא להכנס לאהל המת [ני"א חיו"ד סי' שעא סק"א].

יח. כשרות

1. מותר לאשפז ילד שוטה במוסד שבו מאכילים מזון בלתי כשר, אם יש סיכוי כלשהוא שירפאוהו שם; אבל אם אין כל סיכוי לרפאותו שם, אסור לאשפזו במוסד כזה [ני"א חיו"ד סי' פא סק"ב].
ראה עוד - כד. נכ"מ שונים #7-8
2. חולה, אפילו במקצת, רשאי לאכול מאכלי חלב אחרי מרק בשרי כעבור שעה אחת בלבד [ני"א חיו"ד סי' פט סק"ג].
3. חולה מאושפז בבית חולים רשאי לאכול מהכלים של בית החולים, אפילו אם הוא יודע בוודאות שלא הטבילו אותם [ני"א חיו"ד סי' קכ סק"א].
4. אסור לחלל שבת עבור חולה מאושפז רק כדי להביא לו מזון בהכשר מיוחד, אם הוא יכול לקבל מזון בבית החולים בהכשר מוסמך [שש"כ פ"מ הע' מח].
5. בליעת מזון שבדרך כלל לועסים וכולעים אותו נחשבת כדרך אכילה, אבל בליעת כדורים אינה נחשבת כדרך אכילה, כי בדרך כלל בולעים אותם ולא לועסים אותם [שו"ת מנחת שלמה סי' יז].
6. מותר לחולה שאין בו סכנה לבלוע כדורים מרים המכילים חומר לא-כשר, ואפילו אם הכדורים עטופים בממתיק [שש"כ פ"ג הע' יט*].
7. חולה שיש לו מזון לא-כשר והוא במצב המתיר לו לאכול מזון כזה - אין חיוב על אחר לתת לחולה מהמזון הכשר של עצמו [ני"א חיו"מ סי' שמ סק"א].

יט. מוות מוחי

1. אדם שמוחו מת באופן מוחלט, כך שאין אף תא חי במוחו, הרי הוא מוגדר כמת, אפילו אם לבו עדיין פועם, ואפילו אם מדובר באשה מעוברת שוולדה חי. עובדה זו צריכה להיקבע ללא כל ספק, ואין די במוות גזע המוח בלבד [אסיא, חוב' נג-נד, תשנ"ד, עמ' 5 ואילך].
2. מות המוח, כפי שהוא נקבע כיום על ידי הרופאים, איננו מספיק לקביעת מותו של אדם. אדם שהרופאים קבעו מוות מוחי נחשב כספק מת ספק גוסס. לפיכך חלים עליו כל דיני גוסס, כולל האיסור להזיזו. אי לכך אסור לבצע עליו בדיקות לאישור מות המוח כולו אם בדיקות אלו גורמות להזיזו, וכן אסור להזריק לגופו שום חומר על מנת לבדוק אם המוח מת כולו [אסיא, חוב' נג-נד, תשנ"ד, עמ' 5 ואילך].
3. אם יצליחו המדענים והרופאים להמציא בדיקה אשר תוכיח בוודאות גמורה ובמהימנות מלאה שכל תאי המוח מתו, ויחד עם זאת לא יפגע ביצוע הבדיקה בדיני גוסס, היינו שלא יצטרכו להזיז את החולה ולא להחדיר לגופו שום חומר - יהא מקום לשקול ולומר שאדם זה הוא מת גם אם לבו עדיין פועם [אסיא, חוב' נג-נד, תשנ"ד, עמ' 5 ואילך].
ראה עוד עניני גוסס - יב. חולה סופני #1-5
4. אם קבעו הרופאים כיום מצב של מוות מוחי, והלב פסק לפעום במשך שלושים שניות - הרי אדם זה מוגדר כמת, ואפילו אם הצליחו לבצע החייאה ולהחזיר את פעולת הלב לתיקנה [אסיא, חוב' נג-נד, תשנ"ד, עמ' 5 ואילך].
ראה עוד - ט. השתלת אברים #8-9

כ. מועדים וצומות**א. יום-טוב וחול-המועד**

1. מותר ליהודי להתקשר בטלפון ביום-טוב עבור חולה, אפילו שאין בו סכנה [ני"א חאו"ח סי' תקב סק"א].
ראה עוד עניני יום-טוב - ל. עשון וסמים #2
2. אסור לקבוע בדיקה שגרתית אצל רופא בחול המועד, כדי שהרופא לא יעשה מלאכה, ומכל מקום מותר לרופא לקחת שכרו בחול-המועד [ני"א חאו"ח סי' תקלב סק"א].
3. מותר לתקן מכשיר-שמיעה בחול-המועד [שש"כ פס"ו הע' פח].
ראה עוד בענין מכשיר שמיעה - כד. נכים שונים #2-3; מ. שבת ב8

ב. פסח

5. חולה שיש בו סכנה שצריך לבלוע תרופה בפסח שהיא חמץ גמור - אם כיוון בשעת הקנייה בבית מרקחת שלא לקנות החמץ, וגם לא שילם עבורו, אינו צריך לדקדק בכמות התרופה שהוא מקבל, ואף מותר להשתמש בנותר אחרי הפסח [נ"א חאו"ח סי' תנסק"א].
6. אם אין אפשרות להשיג תרופה כשרה לפסח - מותר להשתמש בתרופות הרגילות שהן מרות, ואפילו חולה שאין בו סכנה [מוריה, חוב' קמו-קמת, תשמ"ד, עמ' סא ואילך], ואפילו אם הן עטופות עם ממתיק [שש"כ פ"מ הע' קסג].
7. שיניים תותכות בפסח - יש לנקותן היטב, להגעילן בערב פסח בכלי ראשון שחום המים הוא בערך 70 מעלות צלזיוס, ויפגום את המים תחילה לפני החימום [נ"א חאו"ח סי' תנא סק"א].

ג. יום-כפור

8. חולה ביום-כפור עדיף שישאר בביתו במיטה ולא ילך לבית הכנסת, אם על ידי כך יוכל למנוע אפילו שיעור אחד של אכילה או שתיה, ואפילו פחות מכשיעור [שש"כ פלי"ט הע' צד].
9. חולה שצפוי שיצטרך לאכול ביום-כפור - יתחיל לאכול פחות מכשיעור מהבוקר, אם על ידי כך יוכל להימנע מלאכול שיעור שלם במשך היום. דרך זו עדיפה על פני צום בבוקר, אבל עקב כך יצטרך לאכול שיעור שלם אחרי הצהרים [שש"כ פלי"ט הע' סט].
10. חולה ביום כפור שאכל פחות מכשיעור נחשב כאילו התענה, ומותר לקרוא לו לעלות לתורה [שש"כ פלי"ט הע' קטו].
11. חולה ביום כפור שצריך לאכול, אך יכול לאכול פחות מכשיעור - איננו חייב לאכול דווקא מזון פשוט ובלתי-טעים, אלא מותר לו לאכול כל סוג של מזון. דין זה נכון גם ביחס לשתייה [נ"א ח"ד חאו"ח סי' תריב סק"א]. אבל מכל מקום לא יאכל ממתקים לשם הנאה בלבד [אוצר הברית, ח"א עמ' יז. אני שמעתי מאדמו"ר זלה"ה שנטה לומר שימעט בהנאה במידת האפשרות - הערת הגר"א נבנצל שליט"א].
12. בליעת מזון הנמצא בתוך קפסולה נחשב כאכילה [בשבילי הרפואה, ב, תשל"ט, עמ' כז ואילך. צ"ע אמאי אינו שלא כדרך אכילתו - הערת הגר"א נבנצל שליט"א].

13. מכיוון שקשה למדוד שיעור מלוא לוגמיו של משקים ביום-כפור - עדיף שימדוד שיעור זה על ידי שימלא את כל הפה במים ככל יכולתו, והחצי מזה הוא וודאי פחות ממלוא לוגמיו [נ"א חאו"ח סי' תריב סק"ט].
14. אדם בריא ביום-כפור שמרגיש חולה ורוצה לאכול - מותר לומר לו לקחת בעצמו מזון, אבל אחר לא יאכיל אותו; אבל אשה הטוענת שהיא בהריון ומרגישה צורך לאכול - מותר גם להאכיל אותה, אפילו אם אין ניכר שהיא בהריון [מוריה, סיוון תשל"א, עמ' לא ואילך].
15. אשה מינקת חייבת לצום ביום-כפור, אלא אם כן יש חשש מבוסס שלא יהא לה מספיק חלב [אסיא, חוב' נג-נד, תשנ"ד, עמ' 208]. [ותשתה לשיעורין, ובסתמא קיים החשש - הערת הגר"א נבנצל שליט"א].
16. חולה שאין בו סכנה שצריך לקחת תרופה ביום-כפור - יעטוף אותה בנייר דק, ויבלע אותה בדרך זו [שש"כ פלי"ט סי"ח].
17. חולה שצריך לאכול לחם ביום-כפור - יטול ידיו כדרכו עד פרק היד [שש"כ פלי"ט סל"א].
18. חולה ביום-כפור שאכל פחות מכשיעור, לא יברך ברכה אחרונה, כיוון שנהוג להחמיר לצאת ידי כל הדעות, ומסתבר שאי אפשר שיאכל וודאי כזית בכדי אכילת פרס [נ"א חאו"ח סי' תריח סק"ד].

ד. תשעה באב ושאר צומות

19. חולה בתשעה באב שצריך לאכול - יכול לאכול כדרכו, ואין חיוב לאכול פחות מכשיעור, ורק מי שהוא בריא, והתירו לו לאכול שמא יחלה, כגון בזמן מגפת מדבקת, הוא צריך לאכול פחות מכשיעור [נ"א ח"ד חאו"ח סי' תקנ"ד סק"א].
20. חולה שצריך לאכול בתשעה באב בבוקר - מכל מקום יניח תפילין במנחה כמו יתר הצמים [נ"א חאו"ח סי' תקנ"ה סק"א]. אבל אם הוא צם בבוקר, ואוכל רק אחרי הצהרים - יניח תפילין לפני האוכל, ויחזור ויניח תפילין גם במנחה [שש"כ פס"ב הע' קח].
21. אדם בריא המתענה בצומות, ומצטער הרבה בגלל כאבי ראש - מותר לבלוע כדור נגד כאבים על ידי עטיפה בנייר דק [נ"א חאו"ח סי' תקנ"ד].

כא. מילה

1. תינוק הסובל מחוסר דם (anemia) - אם הוא נזקק לטיפול, יש לדחות את המילה שבעה ימים לאחר הבראתו; ואם אינו נזקק לטיפול, אפשר למולו מיד לאחר הבראתו [ני"א חיו"ד סי' רסב סק"ב(1)].
2. כיום מותר למול בזמנו תינוק הסובל מהמופיליה (hemophilia) בגלל קיומו של טיפול יעיל למצב זה [ני"א חיו"ד סי' רסג סק"ד].
3. תינוק הסובל מצהבת פיסיולוגית יש למולו מרגע שאינו נראה צהוב לעינים [נועם, י, תשכ"ז, עמ' קסח ואילך].
4. תינוק שיש לו חום 38 מעלות ומעלה נחשב כחולה, אפילו אם החום הוא כתוצאה מהתייבשות. לפיכך, יש לדחות את המילה שבעה ימים לאחר הבראתו [ני"א חיו"ד סי' רסב סק"ו(3); שם ח"ד חיו"ד סי' רסב סק"א].
5. תינוק שקבל טיפול באנטיביוטיקה בגלל זיהום, והחלים מן הזיהום אך ממשיך בטיפול האנטיביוטי להשלמת מספר הימים השגרתיים בטיפול כזה - יש למולו שבעה ימים אחרי החלמתו ממחלתו, ואין לחכות שבעה ימים אחרי הפסקת הטיפול האנטיביוטי [ני"א ח"ד חיו"ד סי' רסב סק"א].
6. תינוק שנולד עם מחלת לב כחלונית שלא ניתנת לתיקון - אם אין מניעה רפואית לביצוע המילה, יש למולו שלושים יום אחרי הלידה [ני"א חיו"ד סי' רסב סק"ו(2)].
7. תינוק שנולד עם סתימה בצינור הדמעות, והוא נפתח מאליו, או על ידי ניתוח - אין חייבים לחכות שבעה ימים, אלא מלים אותו מיד כשהתרפא [ני"א חיו"ד סי' רסב סק"ח].
8. תינוק שנולד מהול, ויש צורך בהטפת דם ברית - מותר לעשות זאת אפילו בתינוק חולה בלא המתנת שבעה ימים מהבראתו [ני"א חיו"ד סי' רסג סק"ד].
9. המנהג בירושלים להקל ולמול גם מילה שלא בזמנה אפילו בערב שבת [ני"א חאו"ח סי' שלא הע' 48].
10. תינוק שנולד בשבת לאחר הזרעה מלאכותית או לאחר הפריה חוץ-גופית אין למולו ביום שבת, אלא יש לדחות הברית ליום ראשון [נועם, א, תשי"ח, עמ' קנה ואילך]. אבל תינוק שנולד במלקחיים בשבת, פשוט שמילתו בזמנה דוחה שבת [ני"א חאו"ח סי' שלא סק"ז].

11. מעוברת שנתגיירה, וילדה זכר - אין מילתו דוחה שבת [הלכה ורפואה, ה, תשמ"ח, עמ' פא-פב].
12. מוהל מותר לבצע המציצה בשפופרת אם יש חשש למחלת איידס בתינוק [ני"א ח"ד חיו"ד סי' רסד סק"א].
ראה עוד - יא. חולה איידס
13. החיוב להמתין שבעה ימים לאחר הבראה ממחלת כל גופו חלה גם ביחס למבוגר הנזקק למילה [ני"א חיו"ד סי' רסב סק"ד].
14. יהודי מבוגר לאחר מילה חייב בברכת 'הגומל', אבל גוי מבוגר שנימול לשם גירות, לא יברך ברכת 'הגומל' [ני"א ח"ד חאו"ח סי' ריט סק"ד].
ראה עוד - ב. ברכות ותפילות #8-9
15. תינוק שנולד עם היפוספדיאס (hypospadias) - אם ניתן לכרות חלק מהערלה, ולהשאיר חלק לתיקון ניתוחי מאוחר יותר, יש למולו כך ביום השמיני; אם לא ניתן לעשות כן, אין למולו כלל ביום השמיני, ובעת הניתוח הסופי לתיקון המום יהא מוהל נוכח בניתוח, והוא יעשה הפריעה, ויברך את ברכות המילה [אסיא, ג, תשמ"ג, עמ' 389]. לכאורה יש לעיין, שהרי בעת ביצוע המילה התינוק הוא בגדר חולה לאחר הרדמה, ולמה מותר למולו מיד - הערת הגרי"י נויבירט שליט"א].

כב. מניעת הריון

1. אשה סמוך ללידות תכופות, או לאחר לידת תאומים, שמרגישה קושי ללדת - מותר לה להרחיק התשמיש או לאחר הטבילה, ואף מותר לה להשתמש בגלולות למניעת הריון, אף אם בעלה טרם קיים מצות פריה ורבייה. אכן, היתר זה הוא רק לזמן קצוב עד שתחזק (ועל פי הוראת חכם - תוספת מהגרי"י נויבירט שליט"א) [ני"א חאבהע"ז סי' ה סק"ג(1)].
2. אשה שסבלה מדכאון לאחר לידה (post-partum depression), וחוששת להתקף חוזר - מותרת להשתמש באמצעי למניעת הריון, ואין בעלה יכול לכוף עליה להרות. מאידך, לאור העובדה שכיום ניתן לטפל בהצלחה בדכאון שלאחר לידה - אם האשה רוצה להרות שוב, מותר לה לעשות כן, ואין זה נחשב כמכניסה עצמה לסכנה אסורה (וכל זה ועל פי הוראת חכם - תוספת מהגרי"י נויבירט שליט"א) [ני"א חאבהע"ז סי' ה סק"ג(2)(4)].
3. אם יש חשש למחלה תורשתית קשה בצאצאים, והדבר גורם לצער רב לבני הזוג - מותר לאשה להשתמש בכיפה

- (diaphragm) למניעת הריון, ואין חיוב על בני הזוג להתגרש (וכל זה ועל פי הוראת חכם - תוספת מהגריי נויבירט שליט"א) [ני"א חאבהעי"ז סי' ה סקיי"ג(2)(ח)(5)].
ראה עוד בעניני תורשה - ה. הזרעה מלאכותית #8; מא. תורשה
4. כלה לפני נישואיה מותרת להשתמש בגלולות להסדרת וסתה, כדי שלא תהא נידה בחופתה [ני"א חיו"ד סי' קצג סק"א]. במקרה כזה עליה לקחת את הגלולות עד שלושה שבועות לפני תאריך החופה, להפסיק את הגלולות ואז תבוא וסת רגילה, ולאחריה הספור חמישה ימים ושבעה נקיים, ותגיע לחופה טהורה [אה"ה, כך ה, עמ' יב-יג].
5. אסור לרופא לרשום מרשם לגלולות למניעת הריון עבור אשה לא-נשואה, אף אם יש חשש שבלא שימוש באמצעי מניעה היא תתעבר ותפיל [ני"א ח"ד חאבהעי"ז סי' ה סק"א].
6. אם יש תנאים הלכתיים להתיר שימוש בגלולות למניעת הריון - אין הבדל הלכתי בין גלולות רגילות לבין גלולות מסוג מיניפיל (minipill) [ני"א חאבהעי"ז סי' ה סקיי"ג(2)].
ראה עוד - מ. שבת #39
7. הוצאת התקן תוך רחמי (IUD) עושה את האשה נידה [ני"א חיו"ד סי' קצו סק"ב. ואם בדק הרופא את האשה לאחר הוצאת ההתקן התוך-רחמי וראה פצע שממנו בא הדימום, האשה טהורה - הערת הגריי נויבירט שליט"א].
ראה עוד - כג. נידה #10-11
8. כאשר מותר לאשה על פי ההלכה להשתמש באמצעי מניעה, ועליה לבחור בין כיפה (diaphragm) לבין קוטלי זרע - הכיפה עדיפה מבחינה הלכתית [ני"א חאבהעי"ז סי' ה סקיי"ג(2)].

כג. נדה

1. אשה שנוקקה לחיתוך ניתוחי של קרום הבתולים שלה איננה נידה לאחר הניתוח, ומותרת לבעלה מיד לאחר הניתוח, ללא צורך בשבעה נקיים ובטבילה [ני"א חיו"ד סי' קצג סק"ב].
2. יולדת שפקעו לה המים איננה בהכרח נידה, ואם בדקה עצמה אחרי יציאת המים ולא מצאה דם - הרי היא טהורה, ולכן כשירידת המים היא לפני החודש התשיעי, שאז יש שנותנים לאשה להמשיך בהריון, אין היא טמאה אם לא ראתה דם [ני"א חיו"ד סי' קצד סק"א].

3. מעיקר הדין אין איסור על הבעל להיות עם אשתו בחדר הלידה בזמן שהיא יולדת, אם מקפיד שלא לגעת בה, ושלא להסתכל במקום התורפה, אבל אין הדבר הזה יפה, ויש בו משום מיאוס. אכן, אם האשה מפחדת מפני הלידה, ונוכחות הבעל יכולה להרגיע אותה - מותר לו להיות עמה, ובלבד שלא יגע בה, ושלא יסתכל במקומות המכוסים [נ"א חיו"ד סי' קצה סק"ג].
4. אשה הרואה דם לאחר בדיקה ציטולוגית, הרי היא נידה, מכיוון שבבדיקה כזו לא נגרם פצע, ולכן אין לתלות את הדימום במכה [נ"א ח"ד חיו"ד קצד סק"א].
5. לצורך בדיקת אוויר או צילום רחם תופסים את צוואר הרחם מבחוץ על ידי צבת, ואחר כך מחדירים מכשיר בקוטר דק לתוך חלל הרחם, ודרכו מזרימים אוויר או מכניסים חומר-ניגוד לצורך הצילום. פעולות אלו עלולות לפצוע ולגרום לדם, שהוא בוודאי דם מכה, והאשה טהורה. ומכל מקום אם הפעולה נעשתה סמוך לזמן הווסת - טוב להחמיר, משום שאפשר שעצם הבדיקה והכנסת המכשיר לחלל הרחם גורמת להקדמת הווסת, ולפיכך האשה טמאה מספק [נ"א חיו"ד סי' קצד סק"ד].
6. אשה שתפרו את צוואר הרחם שלה בהריונה כדי שלא תפיל - הדם שתראה הוא דם מכה, וטהורה בלא טבילה [נ"א ח"ד חיו"ד סי' קצד סק"א].
7. אשה שקשה לה לעשות הבדיקה בזמנים הדרושים לכך בגלל יובש באותו מקום, יכולה להרטיב מעט את ה'עד', ואפילו בשבת יכולה לשים מעט טיפות מים על ה'עד' [ספר מראה כהן, עמ' מו].
8. בדרך כלל נקבע מצב הנידה לפי ראות עיני מורה ההוראה, אך במקום שיש ספק אם הצבע הוא אדום מטמא, או אם בכלל מדובר בדם - אפשר להשתמש בבדיקות כימיות לברר אם מדובר בדם, או להשתמש בטבלאות צבעים להשוואה [נ"א חיו"ד סי' קצ סק"א].
9. אשה שיש לה מחזור קצר, ועקב כך לא יכולה להתעבר - יכולה להרכיב שפופרת גומי דקה על פני צוואר הרחם, באופן שאפילו טיפת דם לא תוכל לצאת מחוץ לשפופרת, והקצה השני יצא מחוץ לגופה, כך שכל הדם היוצא מהרחם יזרום החוצה בלא מגע עם דופנות הנרתיק, ולאחר שבעה ימים מתחילת הווסת תוכל לעשות הפסק טהרה כנידה מן התורה, ותטבול בלא ברכה, ואז תהא מותרת לבעלה [נועם, ז, תשכ"ד, עמ' קלד ואילך]. אמנם מרן

- הגאון זצ"ל הסכים לבטל דעתו כנגד כל אלו שהתנגדו לו - תוספת מהגרי"י נויבירט שליט"א].
ראה עוד עניני נידה - ה. הזרעה מלאכותית #2-3; כב. מניעת הריון #7
10. אשה אחרי הוצאת התקן תוך-רחמי (IUD), הרי היא נידה, וצריכה לספור חמישה ימים ושבעה נקיים [ני"א חיו"ד סי' קצו סק"ב. ולספרדים ארבעה ימים ושבעה נקיים - הערת הגר"א נבנצל שליט"א].
11. התקן תוך-רחמי (IUD) איננו נחשב כחציצה בטבילה, אך על האשה להזהר שהחוטים היוצאים מההתקן לתוך הנרתיק לא יהיו דבוקים בכותלי הנרתיק [שערי טבילה סי' מ].
ראה עוד - כב. מניעת הריון
12. אשה שיש לה קרע בעור-התוף מותרת לסותמו בשמן-דג כדי למנוע כניסת מים, ואין זה נחשב כחציצה בטבילה [שערי טבילה סי' ד].
13. אשה שיש לה סתימת שן זמנית יכולה לטבול עמה רק בתנאי שהסתימה אמורה להישאר במקומה לפחות שבוע ימים; ואם הסתימה בולטת - עליה להשאר לפחות שלושים יום [שערי טבילה סי' לד אות ד].
14. אשה שיש לה צנתר (catheter) בשלפוחית השתן - יכולה לטבול יחד עמו, ואין זה נחשב כחציצה בטבילה [ני"א חיו"ד סי' רצט סק"ב(5)].
15. אשה שיש לה תפרים בחניכיים, כגון לאחר עקירת שן - אין הם נחשבים כחציצה. אכן, מאחר והם רק זמניים, עדיף שתדחה את הטבילה עד אחרי הוצאתם [שערי טבילה סי' לה אות ד].
16. מתקנים ליישור שיניים - אם הם רפויים, הרי אין הם נחשבים לחציצה; אם הם הדוקים, ועשויים רק לצורכי נוי, הרי הם חוצצים, ואם הם עשויים לצרכים רפואיים, אין הם חוצצים, בתנאי שאינם מפריעים באכילה [שערי טבילה סי' לה. אכן, רופאי השיניים קבעו שכל ל"נוי" יש בו גם משום רפואה - הערת הגרי"י נויבירט שליט"א].
17. עדשות מגע שמשאירים בעין למשך שנה שלימה, וגם האשה עצמה רגילה בכך - אין הם חוצצים בטבילה [ני"א חיו"ד סי' קצח סק"א].

כד. נכים שונים

1. חרש-אילם שלמד בבית ספר לחרשים, והוא יכול לדבר ולהבין אחרים המדברים אליו בשפת-סימנים - הרי הוא כפיקח לכל דבר [שו"ת מנחת שלמה סי' לד].
2. חרש-אילם המסוגל לשמוע בעזרת מכשיר-שמיעה נחשב כמי ששומע לענין קידושין [נ"א חאבהע"ז סי' מד סק"א].
3. חרש-אילם, אף אם הוא מסוגל לשמוע בעזרת מכשיר-שמיעה - מכל מקום אינו יכול לקרוא את המגילה להוציא אחרים, ולא יברך על מקרא מגילה [סיני, כב, תשי"ח, עמ' קלט ואילך].
ראה עוד - כ. מועדים וצומות #3; מ. שבת #18
4. בנישואי חרש אפילו עם פיקחת - צריך הטועם את היין להיות אחד ששומע את הברכות, ובוודאי שלא יכולים להטעים את היין לחתן החרש אחרי ברכת 'בורא פרי הגפן' שהוא לא שמע [נ"א חאבהע"ז סי' לד סק"א]. 'בכלל מסופקני איך אפשר לברך ברכת חתנים אם הוא עצמו אינו שומע' - הערת הגר"י נויבירט שליט"א.
5. בזמננו יכול עיוור להיות דיין [נ"א חחוי"מ סי' ז סק"ב].
6. בזמננו נהוג לקרוא לעיוור לעלות לתורה, והוא יכול לברך את ברכות התורה [נ"א חחוי"מ סי' קלט סק"ב].
7. ילד מפגר, המתפקד מבחינה שכלית ברמה של 4-5 שנים, ויכול להבין שהקב"ה נתן לנו את התורה - אביו חייב ללמדו תורה לפי יכולתו, וכאשר הוא מגיע לגיל מצוות הוא נחשב כגדול, וחייב בקיום המצוות, אך הוא פטור מעונש אם עבר עבירות [שו"ת מנחת שלמה סי' לד]. אך אינו יכול להוציא אחרים ידי חובתם - הערת הגר"א נבנצל שליט"א.
8. יש להתייחס לשיטת התיקשורת עם מפגרים ואוטיסטים המכונה 'תקשורת מסייעת' (facilitated communication) לפי תוקפה הקליני בלבד, ואין לייחס לה שום משמעות מיסטית [אסיא, חובי נז-נח, תשנ"ו].
ראה עוד בעניני שוטה - יח. כשרות #1
9. נכה שמתפלל בכסא גלגלים שלו - אם אפשר, יחזיר את הכסא אחורנית לאחר סיום תפילת שמונה-עשרה, או בעצמו או בסיוע של אחר, שיעור של ג' פסיעות [נ"א חחוי"מ סי' קכג סק"א].
ראה עוד - ב. ברכות ותפילות

10. נכה בכסא גלגלים - אם יכול לסובב בעצמו את הגלגלים, מותר לומר לגוי להסיעו בשבת אפילו ברשות הרבים, ובתנאי ששניהם עושים פעולתם באופן שכל אחד יכול לעשות לבדו, אבל אם הנכה רק עוזר - אסור [נ"א חאו"ח סי' שא סק"ו].

כה. נסויים רפואיים

1. אסור לבריא להתנדב לנסויים רפואיים אם הם גורמים לו סבל ניכר או סיכון, אבל אם גורמים לו רק סבל קל כגון לקיחת דם - מותר; ואם יש חולה שיש בו סכנה לפנינו - מותר לבריא להתנדב למחקר רפואי, גם אם הדבר יגרום לו סבל ניכר, או סיכון קל, כגון תרומת כליה [נ"א חיו"ד סי' קנו סק"ד; שם שלט סק"ג(3)].
ראה עוד - ט. השתלת אברים #5
2. חולה שאין בו סכנה ושאינו סובל מכאבים - אסור לו להשתתף במחקר שיש בו חשש סכנה [אסיא, ה, תשמ"ו, עמ' 18 ואילך].
3. אסור לסרס בעלי חיים, ואפילו נקבות שבהם, ואפילו לצורך לימוד רפואה [נ"א חאבהע"ז סי' ה סק"ט].

כו. נתוח המת

1. מותר להוציא קוצב-לב מהמת. אם קרובי המת מתנגדים לכך - הרי הם חייבים לשלם את ערכו של המכשיר לבית החולים [נ"א חיו"ד סי' שלט סק"ג; שם חחו"מ סי' רלה סק"ב].
2. מותר לבצע ביופסיה ממת, גם אם אין חולה לפנינו אשר יכול להפיק תועלת מיידית ממצאי הביופסיה [נ"א חיו"ד חיו"ד סי' שמט סק"ב].
ראה עוד - מ. שבת 52ג
3. מותר לרופא להתאמן בהחדרת צינור תוך-קני (intubation) על מת, כדי שיוכל בעתיד להציל אחרים [נ"א חיו"ד חיו"ד סי' שמט סק"ב].
4. מותר לבצע בדיקות על המת כדי לזהותו ובכך להתיר את אשתו מעגינותה [נ"א חיו"ד סי' שמט סק"א].
5. אסור לאדם למכור גופו או לתרום גופו לאחר מותו כדי שיוכלו ללמוד אנטומיה על גופו המת [נ"א חיו"ד סי' שמט סק"ב(3)].
6. מותר לבצע נתוח לאחר המוות על גופת נפל, כדי למנוע סכנה מהאם על ידי עוד לידות של נפלים (דווקא אם כבר הפילה כמה פעמים - תוספת מהגרי"י נויבירט שליט"א) [נ"א חיו"ד סי' שמט סק"ב(4)].

כז. נתוחים

1. מותר למתמחה בכירורגיה לנתח חולים, אפילו אם יש מומחים גדולים ממנו, אלא אם כן החולה דורש במפורש מומחה מסויים [ני"א חיו"ד סי' קנה סק"ב(4)].
2. מותר לכרות באופן כירורגי 'גיד' (clitoris) מוגדל של תינוקת שהיא נקבה גמורה מבחינה גנטית וחיצונית [ני"א חאבהע"ז סי' מד סק"ג].
3. מותר לכרות אשכים טמירים (undescended testes), ואפילו שניהם, אם הם נמצאים בתוך הבטן, ויש חשש להתמרה ממאירה [ני"א חאבהע"ז סי' ה סק"ה].
4. חולה הסובל ממחלה ממארת של הערמונית עם גרורות, וההמלצה הרפואית היא לכרות את אשכיו - מותר לעשות כן, ודינו כסריס חמה, והוא מותר באשתו [ני"א חאבהע"ז סי' ה סק"ה].
5. אין לכפות על אשה מעוברת לעבור ניתוח קיסרי, גם אם יש סיכון יתר לעובר בלידה רגילה (ואם יש סכנה לעובר חייבים לדבר אל ליבה - תוספת מהגרי"י נויבירט שליט"א) [שש"כ פל"ו הע' ד].
6. יש לנתח תינוק עם שסע בעמוד שדרה (meningomyelocele) [אח"ר, ג, ע' ילוד, עמ' 130 הע' 390].
7. טומטום, שיש עור המכסה את איברי המין, ולפיכך לא ידוע אם הוא זכר או נקבה - אין חייבים מעיקר הדין לקרוע את העור [ני"א חאבהע"ז סי' מד סק"ג].

כח. סודיות רפואית

1. היודע על מחלה משמעותית אצל חתן או כלה רשאי לספר על כך לצד השני, אך אין חיוב לעשות זאת [ני"א חאבהע"ז סי' ב סק"א. וודאי אין כוונת הגרשז"א זצ"ל למחלה מדבקת או מחלה רצינית אחרת, שאז יש חיוב להודיע לצד השני - הערת הגרי"י נויבירט שליט"א].
2. אשה נשואה הסובלת ממחלת מין, ומספרת לרופא שלה כי קיימה יחסים אסורים עם איש זר, אין חיוב על הרופא לגלות דבר זה לבעלה [ני"א חיו"ד חאבהע"ז סי' קטו סק"א].
וראה עוד בעניני גילוי סוד - יא. חולה איידס #1; לז. קידושין וגירושין #1-2

כט. סופני ראה - יב. חולה סופני

ל. עישון וסמים

1. ראוי להימנע מעישון, ומי שכבר מעשן - ראוי לו להפסיק לעשן, ויש לחנך את הקטנים שלא יתרגלו לעשן. אכן, אין איסור תורה בעישון [הסכמה לסי' פאר תחת עפר; נ"א חאו"ח סי' תקיא סק"א; שם חחו"מ סי' קנה סק"ב].
2. ביום-טוב, לשיטת המתירים עישון - אין איסור מוחק בשריפת האותיות המודפסות על הסיגריות [שש"כ פ"ג הע' ל*].
3. שימוש בסמים הוא איסור של סיכון עצמי [נ"א חאו"ח סוסי' קנה. ומגיע גם לסיכון אחרים, כי כשנצרך לכסף לצורך הסמים מתחיל לגנוב, ונעשה בא במחותרת - הערת הגר"א נבנצל שליט"א].

לא. פדיון הבן

1. בכור זכר שנולד לאחר הזרעה מלאכותית, או לאחר הפריה חוץ-גופית - חייב בפדיון הבן ככל בכור [נ"א ח"ד חאבתי"ז סי' א סק"ב]. ראה עוד - ה. הזרעה מלאכותית; לב. פונדקאות
2. תינוק בכור שנולד פג, קודם זמנו, ושהה באינקובטור - יש לפדותו שלושים יום אחרי שיצא מהאינקובטור; ואם הוא נולד בשל, בזמנו, יש לפדותו כרגיל שלושים יום אחרי לידתו, ואפילו אם הוא שוהה באינקובטור [אוצר פדיון הבן, פ"ג הע' לג]. וראה עוד בעניני אינקובטור - טז. ילוד #2
3. בכור זכר שנולד עם מומים קטלניים, אפילו נשאר בחיים יותר משלושים יום בגלל טיפול נמרץ - אין לפדותו [נ"א ח"ד חיו"ד סי' שה סק"א].
4. בכור זכר שמבחינת ההלכה מוגדר כטריפה, וקיבל טיפול רפואי, והחלים ממחלתו או ממומו - יש לפדותו בברכה [נ"א חיו"ד סי' שה סק"ג].
5. אשה שהפילה בתוך ארבעים יום להריונה - זכר שייוולד לה אחרי כן חייב בפדיון הבן בברכה [נ"א חיו"ד סי' שה סק"ד]. אשה שהפילה לאחר שלושה חדשי הריון - זכר שייוולד לה אחרי כן אינו חייב בפדיון. אכן, אם בדקו את העובר הראשון באולטרא-סאונד ומצאו שאין בו ריקום איברים - זכר שייוולד לה אחרי כן חייב בפדיון [אוצר פדיון הבן, פ"א הע' יט].

לב. פונדקאות

1. אסור לבצע פונדקאות. אכן, אם נעשתה פעולה כזו - יש להחשיב כאמהות לחומרא את שתי הנשים, היינו גם תורמת

הביצית, וגם 'תורמת' הרחם [נ"א ח"ד חאבהע"ז סי' ה סק"ב]. 'אני שמעתי מאדמו"ר זללה"ה שתורמת הביצית היא אמו' - הערת הגר"א נבנצל שליט"א.

2. אם האשה הפונדקאית היא גויה, או אם האשה תורמת הביצית היא גויה - בשני המקרים הנולד חייב בגיור, גם אם האשה הפונדקאית התגיירה בעת ההריון [עמק הלכה, ב, תשמ"ט, עמ' 170]. ראה הערת הגר"א נבנצל שליט"א בס"ק 1].

לג. פוריות הגבר

1. מותר לאיש להוציא זרע לצורך בדיקות פוריות, גם אם יש לו כבר בן ובת [נ"א חאבהע"ז סי' כב סק"ט].
2. כשיש צורך להוציא זרע לבדיקת פוריות - עדיף לעשות זאת על ידי קירוב בשר עם אשתו ושפיכת הזרע לתוך כלי מאשר להיות דש מפנים וזורה מבחוץ; אם אין אפשרות בדרך זו - מותר על ידי שימוש בכיס (condom) [נ"א חאבהע"ז סי' כג סק"ב].

לד. פסח ראה - כ. מועדים וצומות

לה. צומות ראה - כ. מועדים וצומות

לו. קדימויות בטיפול רפואי

1. אסור לקרב מותו של כל אדם גם על מנת להציל עצמו או אדם אחר, אפילו אם האחד הוא מפגר קשה, והאחר שרוצים להצילו הוא גדול הדור, ואפילו אם האחד נוטה למות, והאחר יכול להינצל לחיי עולם [אה"ר, ה, ערך קדימויות בטפול רפואי, עמ' 532; נ"א חיו"ד סי' רנב סק"ב]. לפיכך, אסור לנתק חולה ממכשיר הנשמה, אפילו אין לו סכויים לחיות, ואפילו כדי להציל אחר הזקוק למכשיר הנשמה, ויש לו סכויים לחיות [אה"ר, ה, ערך קדימויות בטפול רפואי, עמ' 533].
ראה עוד - יב. חולה סופני #5, #12
2. שיקולי קדימויות רפואיים שייכים מבחינת ההלכה רק כאשר שני אנשים באים כאחד, והטיפול עדיין לא התחיל אצל אף אחד מהם [אה"ר, ה, ערך קדימויות בטפול רפואי, עמ' 532; נ"א חיו"ד סי' רנב סק"ב].
3. שני חולים או יותר הבאים כאחד, ואפשר לטפל רק באחד מהם - יש להקדים את זה שיש לו סיכויים רפואיים טובים יותר, אפילו אם הוא עם-הארץ, והאחר הוא תלמיד חכם [נ"א חיו"ד סי' רנב סק"ב].
4. שני חולים או יותר הבאים כאחד, ומצבם הרפואי זהה - יש לטפל בהם לפי הקדימויות שנקבעו במשנה (הוריות יג א).

קדימויות אלו נכונים הן לגבי חולים שיש בהם סכנה, והן לגבי חולים שאין בהם סכנה [נ"א חיו"ד סי' רנב הע' 5].

לז. קידושין וגירושין

1. אם לאחד מהמשודכים יש מום משמעותי - הוא רשאי שלא לספר על כך לבן/בת הזוג בפגישות הראשונות ביניהם, אבל עליו לספר זאת לפני האירוסין [אה"ר, ה, ערך קדושין וגירושין, עמ' 484].
2. אשה שלא גילתה למשודך שלה שהיא סובלת ממחלת לב משמעותית, או מסוכרת משמעותית, או מהפרעות פוריות בגלל בעיות במבנה איברי המין - הרי אלו מומים שיתכן שעושים את הקידושין לקידושי טעות; אבל אם האשה חלתה במחלות אלו לאחר הנישואין - אין זו עילה לכפיית גט [נ"א חאבהע"ז סי' קנד סק"ג; שם ח"ד חאבהע"ז סי' סח סק"א].
3. אין הבדל בין איש לאשה ביחס למומים משמעותיים שמהווים עילה לגירושין [נ"א חאבהע"ז סי' לט סק"א(5)].
4. החיוב על האשה להמתין תשעים יום לפני נישואין אחרי מות בעלה הראשון חל גם אם האשה השתמשה באמצעי מניעה, ואפילו אם האשה עברה כריתת רחם [נ"א חאבהע"ז סי' יג סק"ג].
5. האיסור החל על מינקת להינשא שוב לפני עבור 24 חודשים ממות בעלה נכון גם בימינו [נ"א חאבהע"ז סי' יג סק"ו].
6. איש שהוא משותק או נכה, וזקוק לעזרה, ואינו מוצא אשה לנישואין כי אם קטלנית - מותר לו לכתחילה לשאתה לאשה, ומותר לה להינשא לו [נ"א חאבהע"ז סי' ט סק"ב].
7. אשה שסבלה ממחלה מדבקת, ושני בעלים נדבקו ממנה ומתו, וכעת היא בריאה לחלוטין - מותר לה להינשא לאיש אחר, ואין לה דין קטלנית [נ"א חאבהע"ז סי' ט סק"ב].
8. אין להסתמך על בדיקת סוגי דם ביחס לקביעת אבהות באופן החלטי ובלעדי, אבל אפשר להסתמך בזה כסניף לדיון, בין לחיוב ובין לשלילה [נ"א חאבהע"ז סי' ד סק"א].

לח. רשלנות רפואית

1. רופא-מנתח שטעה בשוגג, וכתוצאה מכך מת החולה - אם הוא מת תוך כדי הניתוח, הרי המנתח חייב גלות; אם החולה מת לאחר הניתוח, אף אם ניתן לתלות את סיבת מותו בטעות שהתרחשה בעת הניתוח - המנתח פטור מגלות [נ"א חיו"ד סי' שלו סק"ז].

2. אם חולה בחר מנתח מסויים שיטפל בו, ואותו מנתח גרם למותו של החולה בטעות ובשגגה - הרי הוא פטור מגלות [נ"א חו"ד סי' שלו סק"ז].

לט. שביתה

1. אסור לרופאים או אחיות לשבות על מנת להעלות את שכרם, אם בשביתתם יש חשש פקוח נפש לחולים [נ"א חחו"מ סי' שלג סק"א].

מ. שבת

א. כללים

1. מי שחילל שבת על מנת להציל את הזולת, גם אם התברר לו אחר כך כי הוא טעה ולא היה צורך במעשיו - הרי זה בגדר מצוה, ואין הוא חייב חטאת [שש"כ פלי"ב הע"י יט].

2. אם אי אפשר למצוא בקלות גוי - מותר לחלל שבת באיסור תורה גם עבור חולה שאין בו סכנה, אם עושה את הפעולה בשינוי; ואם יש סכנת איבר - מותר לעשות פעולות גם בדרך של מלאכה שאינה צריכה לגופה [שש"כ פלי"ג הע"י יז*].

3. מי שהלך להציל חולה שיש בו סכנה, מותר לו לחלל שבת באיסורי דרבנן בחזירתו, גם לאחר גמר הטיפול, אבל אסור לו לחלל שבת בחזירתו באיסורי תורה [שו"ת מנחת שלמה סי' ח].

4. אין חיוב לעשות פעולות לפני השבת כדי להימנע מחילול שבת בפעולות המותרות מחמת סכנה, אם דבר כזה גורם לו טרחה יתירה [שש"כ פלי"ב הע"י קד]. לפיכך:

- רופא תורן בשבת אינו חייב לעזוב את בני משפחתו בערב שבת ולשהות בבית חולים, על מנת להימנע מנסיעה בשבת לתורנות [שש"כ פ"מ הע"י סד].
- מותר להתקשר בטלפון בשבת לתחנת אמבולנסים, ואין חיוב להעיר שכן שיש לו מכונית, או לבקש משכן שיקח את החולה לבית חולים, והוא ייאלץ להשאר שם בשבת [שש"כ פ"מ סע"ב].
- אשה מעוברת אפילו בחודש התשיעי איננה מחוייבת לעבור בערב שבת לגור סמוך לבית חולים, על מנת להימנע מהצורך לנסוע בשבת לבית החולים אם יתחילו סימני לידה [נ"א חאו"ח סי' של סק"ב].

- מותר להדליק אור בשבת לצורך טיפול בחולה שיש בו סכנה, אף אם יש מנורה סמוך לחולה אחר, אלא שעל ידי לקיחת יצטרכו להעיר את החולה האחר [שש"כ פל"ב סס"ה].
 - מותר לבשל בשבת עבור חולה שיש בו סכנה, גם אם לאנשים אחרים יש אוכל מבושל, אלא שעל ידי לקיחת המאכל עבור החולה הם ישארו ללא אוכל בשבת, או שיש צורך להעיר אותם לשם כך [שש"כ פל"ב סע"ד].
5. אין חיוב להוציא ממון כדי להימנע מחילול שבת עבור חולה שיש בו סכנה [שו"ת מנחת שלמה סי' ז אות א].
 6. בזמננו מותר לטפל בשבת בגוי, אפילו במלאכות הקשורות באיסורי תורה, משום איבה [שש"כ פ"מ ס"ד].
 7. יש להימנע מלחלל שבת, אפילו באיסורי דרבנן, כדי לשלוח בקשה לתפילה לשלום החולה אצל אדמו"ר או צדיק [ני"א חאו"ח סי' שא סק"ד].
 8. פיקוח נפש מוגדר דווקא כשהמחלה כבר נמצאת בגוף, ומצבו של החולה הולך ורע, אבל אם אין שינוי במצבו של החולה, אסור לחלל שבת אם יודעים בבירור שאפשר לדחות את הטיפול למחר ללא שום נזק [שש"כ פל"ב הע"ב. צ"ע כשיש חשש שעד מחר תפרוץ שביטה - הערת הגר"א נבנצל שליט"א].
 9. מלאכה כלאחר יד על ידי גוי - נחשבת כשבות דשבות, ומותרת עבור חולה [ני"א חאו"ח סי' שז סק"א].
 10. החולה אינו נאמן בקביעת סוג המחלה, כשהדבר נוגד את דעתו של רופא, אך יש להיזהר עד כמה שאפשר להראות לו שמתחשבים בדעתו, כדי לא להרגיזו [ני"א חאו"ח סי' שכ סק"ח]. [אבל אם אין הרופא מכיר את החולה, החולה נאמן לומר שהוא רגיש לתרופה פלונית מפאת אלרגיה או לחץ דם וכיוצ"ב - הערת הגר"א נבנצל שליט"א].
 11. הגדרת קטן לענין היתר הכנת אוכל עבורו בשבת, ולכל ענין אחר הקשור בחילול בשבת הוא עד בן שתים-שלוש שנים [ני"א חאו"ח סי' שכ סק"ד].

ב. חולה שאין בו סכנה

12. עדיף לקבוע ניתוח לא-דחוף לתחילת השבוע; אכן, אם רופא מומחה לאותו ענין מנתח רק בסוף השבוע, או אם החולה סובל מכאבים חזקים - מותר לתכנן ניתוח לא-דחוף גם לסוף השבוע [שש"כ פל"ב סל"ג].

13. נר אשר מפריע לחולה לישון - אם אי אפשר להוציאו, או אי אפשר להוציא את החולה מהחדר, מותר לכבות את הנר, אפילו אם אינו חולה שיש בו סכנה. ואם יש שלושה חולים שאין בהם סכנה באותו חדר - בוודאי מותר לכבות הנר בשבילם, אם אי אפשר בדרכים אחרות [נ"א חאו"ח סי' רעח סק"ד].
14. מותר לחולה אפילו שאין בו סכנה להשתמש בפעמון חשמלי בשבת כדי לקרוא לאחות, בתנאי שלא נדלקת בכך נורה (אם אי אפשר בדרך אחרת, והדבר נחוץ - תוספת מהגרי"י נויבירט שליט"א) [שש"כ פ"מ הע' נט].
15. אשה מינקת הסובלת מעודף חלב - מותר לה לחלוב החלב לאיבוד על הרצפה; כמו כן מותר לה להשתמש במשאבה מכנית לשם כך, אך עליה לרוקן את המשאבה מידי פעם, כך שלא יצטבר יותר מ- 15 סמ"ק חלב במיכל, ולהשליך את החלב לאיבוד. אכן, אם התינוק חולה - מותר לשאוב חלב לכלי כדי להניק אותו, אפילו אם יש אפשרות לתת לו חלב תחליפי. ומותר להניק סמוך למוצאי שבת, אפילו אם יכולים להמתין עד הלילה, אבל אם צריכה האשה להעביר חלב-אם לבנק החלב במוצאי שבת, אסור לה לשאוב החלב בשבת [נ"א חאו"ח סי' שכח סקע"ה].
16. אם בשלו בשבת אוכל עבור חולה שיש בו סכנה - אסור להאכיל מהנותר ממנו לאנשים בריאים, או לחולים שאין בהם סכנה, אם יש להם אוכל אחר [נ"א חיו"ד סי' קנה סק"ו(7)].
17. חולה שיש לו פיום מעי (colostomy; ileostomy), ושקית המחוברת לצינור, או שיש לו צנתר (catheter) בשלפוחית השתן המחובר לשקית - מותר לו לצאת לרשות הרבים יחד עם השקית, אך עליו לרוקן את השקית לפני כן [נ"א חאו"ח סי' שא סק"ד].
18. מותר להשתמש במכשיר-שמיעה בשבת, בתנאי שהפעילו אותו לפני שבת; מותר לשנות את עוצמת הקול במכשיר-השמיעה בשבת, בתנאי שאין חוט חשמלי שיתלהט או ישחיר בעת השינויים בעוצמת הקול; מותר לצאת במכשיר-שמיעה בשבת לרשות הרבים [שש"כ פל"ד סכ"ח].
ראה עוד בעניני מכשיר שמיעה - כ. מועדים וצומות #3; כד. נכים שונים #2-3
19. כלב-הנחיה לעיוור איננו מוקצה בשבת, אך החוט המקשר בין הכלב לעיוור הוא משא, שאסור להוציאו לרשות הרבים. לפיכך, ספק אם מותר לעיוור לצאת לרשות הרבים עם כלב הנחיה [שש"כ פ"ח הע' סב].
ראה עוד - כד. נכים שונים #5-6

20. מותר להשתמש במתקן ליישור שיניים בשבת, ולצאת עמו לרשות הרבים [שש"כ פל"ד סכ"ט].
21. מותר לקבע בתחבושת נקע בקרסול, או לחבוש אותו באגד אלסטי בשבת [נ"א חאו"ח סי' שא סקט"ו].
22. אסור לחבר את קצות התחבושת עם פלסטר בשבת [שש"כ פל"ה סכ"ה].
23. אסור להשתמש בצמר-גפן ספוג באלכוהול לצורך חיטוי פצע, או חיטוי העור לפני זריקה בשבת [שש"כ פל"ה סי"א].
24. אין איסור לקרוע צמר-גפן בשבת [שש"כ פל"ה הע' מח].
25. מותר לחבר מחט למזרק בשבת על מנת להזריק תרופה או לקחת דם מחולה שאין בו סכנה. אכן, ההיתר הוא דווקא אם אחרי השימוש מפרקים את המחט מהמזרק, ומשתמשים בשני החלקים הללו בנפרד, או זורקים אותם בנפרד. אבל אם זורקים את המחט כשהיא מחוברת למזרק - אסור להכין אותם בשבת עבור חולה שאין בו סכנה [שש"כ פל"ג הע' מג].
26. זריקה לתוך-הווריד אסורה בשבת לחולה שאין בו סכנה [נ"א חאו"ח סי' שטו סק"ב].
27. מי שנפצע, וצריך לקבל זריקה נגד טטנוס - אם הפציעה קרובה למוצאי שבת, יחכה ואל יחלל שבת, אך בתנאי שאין שום ספק סכנה בעיכוב זה [נ"א חאו"ח סי' שכח סקכ"א].
28. מותר להרכיב מכשיר לביצוע חוקן בשבת, כדי להשתמש בו בשבת [נ"א חאו"ח סי' שכח סקצ"ז].
29. חולה סוכרת מותר לבדוק את רמת הסוכר בדמו על ידי מכשיר מיוחד לכך, אך ישתדל להדליק המכשיר על ידי שעון שבת, או על ידי גוי, או בשינוי. כמו כן מותר לו לבדוק את רמת הסוכר על ידי נייר מיוחד לכך [נ"א ח"ד חאו"ח סי' שטו סק"א].
30. מותר למדוד את חום הגוף בשבת; מותר להוריד את הכספית במדחום, כדי למדוד בו ביום שוב חום באותו מדחום; אין המדחום נחשב כמוקצה בשבת; מותר להשתמש במדחום מסוג גלאי חום, שמספרים או אותיות מראים בו את דרגת החום כששמים אותו על מצח החולה, בתנאי שהמספרים נראים בו גם לפני ששמים אותו על המצח, אבל אם המספרים נראים רק אחרי ששמים את המדחום על המצח - אסור להשתמש בו בשבת [שש"כ פ"מ סי"ב והע' 3, *8].

31. מותר להשתמש בפתילות המוכנסים בפי הטבעת בשבת [ששי"כ פלי"ג ס"יא], ומותר לחתוך פתילה לשני חלקים בשבת, אם צריך להשתמש רק בחציה [נ"א חאו"ח ס"י שכח סק"ב].
32. מותר להשתמש בשבת במשחה לדלקת עינים [ששי"כ פלי"ד ס"ח].
33. מותר להוציא משחה מהשפופרת, ולשים אותה על פצע בשבת, ומותר לכסות את המשחה שעל הפצע בתחבושת [ששי"כ פלי"ג ס"יד].
34. חולה הנצרך לקחת תרופות במשך כמה ימים, ובתוכם בשבת - מותר לו לקחת את התרופות בשבת, בתנאי שהפסקת לקיחת התרופה ליום אחד עלולה להזיק לו, או שיעילות התרופה תלויה בלקיחתה הקבועה [נ"א חאו"ח ס"י שכא סק"ב].
35. מותר לקרוע את עטיפת הנייר של תרופה עבור חולה שאין בו סכנה בדרך של קלקול, ויש להימנע מקריעת אותיות או ציורים, אבל אם אי אפשר להיזהר בזה - יש להקל גם אם צריך עקב כך לקרוע אותיות [ששי"כ פלי"ג הע' כט].
36. חולה הסובל מחוסר שינה - מותר לקחת תרופה לשינה בשבת [ששי"כ פלי"ג ס"ז].
37. חולה עם מיחוש בעלמא - מותר לקחת תרופה בשבת, אם הוא הכין אותה מערב שבת בדרך של שינוי, כגון שעירבב אותה במים; אבל אם הוא רגיל לקחת את התרופה בדרך זו - אסור לו לקחת אותה בשבת [ששי"כ פלי"ד ס"ה].
38. חולה הסובל מהצטננות, והנזלת גורמת לו לבושה - מותר לו להשתמש בטיפות אף [ששי"כ פלי"ד ס"י והע' נב].
39. אשה שמעיקר הדין מותר לה להשתמש בגלולות למניעת הריון - מותר לה לקחת אותם גם בשבת [ששי"כ פלי"ד ס"ט].
ראה עוד - כב. מניעת הריון
ראה עוד בעניני שבת - כג. נדה 7#

ג. חולה שיש בו סכנה

40. צריך לעשות פעולות החייאה בשבת, אפילו לחולה שסיכוייו לחיות הם קלושים [ששי"כ פלי"ב ס"כ].
41. מחללים שבת גם להצלת עובר, אלא אם כן ברור שהסיכויים להצלתו הם קלושים ביותר [נ"א ח"ד חאו"ח ס"י של סק"ד].
42. יש לעשות כל מאמץ להצלת יילוד, אפילו אם נולד פג, טרם זמנו, ואפילו הוא סובל מתיסמונת דאון וכיוצ"ב, כל עוד יש סיכויים להצלתו; ואם מדובר ביילוד בשל, שנולד בזמנו, חייבים

לעשות כל מאמץ להצלתו, אפילו הסיכויים הם להצלה לזמן קצר בלבד [שש"כ פל"ו הע' כד].

ראה עוד - טז. ילוד #1

43. מחללים שבת אפילו עבור ילוד חסר-מוח (anencephaly); אכן, אין חיוב לבצע בו החייאה [נ"א ח"ד חאו"ח ס"י של סק"ה].

ראה עוד - ז. הפלה #5; ט. השתלת אברים #11; טז. ילוד #3

44. אדם החושש שיש לו התקף לב - יש להעבירו לבית חולים גם אם הוא נראה בריא לחלוטין [שש"כ פל"ב הע' יד].

45. מי שהביא על עצמו מצב של סכנה - בכל זאת חייבים לחלל שבת כדי להצילו [מוריה, סיוון תשל"א, עמ' לב ואילך].

46. חום גבוה המלווה בהרגשה כללית רעה נחשב כחולה שיש בו סכנה, כל עוד לא הוברר שהחום נובע מסיבה שאיננה מסכנת את החולה [שש"כ פל"ב ס"א].

47. מותר לחלל שבת עבור חולה שיש בו סכנה גם בהזרקת תרופות לתוך הווריד, וכן מותר להזריק תרופות לשיכון-כאבים לחולה שיש בו סכנה [שש"כ פל"ב סנ"ז].

48. מי שנקטעה ידו או אצבעו, ויש חשש סכנה של דימום וזיהום, שאז מותר לטפל בו גם בשבת - מותר גם לחבר את החלק הקטוע [נ"א חיו"ד ס"י שמת סק"ב].

49. מי ששכח להוציא או לנטרל את הנורה מתוך המקרר, ויש שם מזון או תרופות הנצרכים עבור חולה שיש בו סכנה - מותר לפתוח את דלת המקרר, גם אם עקב כך תידלק הנורה; באותה הזדמנות מותר גם להוציא מזון עבור בריאים. אסור לסגור את דלת המקרר, אם עקב כך תיכבה הנורה, אלא אם כן יש מזון או תרופות עבור חולה שיש בו סכנה, שחייבים להחזיק בקירור, והם יתקלקלו אם דלת המקרר תשאר פתוחה עד מוצאי שבת. במקרה כזה עדיף להוציא את הנורה, כך שתיעשה רק פעולת איסור אחת, ואחר כך יוכלו לפתוח ולסגור את דלת המקרר ללא כל איסור [שש"כ פל"ב סע"א].

50. אם הוצרכו לטלפן בשבת עבור חולה שיש בו סכנה - מותר לדבר בטלפון כל דבר הדרוש לחולה, וכן מותר להוסיף מילות-נימוס מקובלות, כגון 'תודה', 'שבת שלום' וכיוצ"ב. אחרי סיום השיחה הטלפונית עבור חולה שיש בו סכנה אסור להניח את השפופרת חזרה בעריסתה, אלא אם כן צפוי שיצטרכו להשתמש בטלפון לעוד שיחות עבור החולה שיש בו סכנה [שש"כ פל"ב סמ"א]. [בבין השמשות של ערב שבת לא יוסיפו מילות נימוס,

אם על ידי זה יצטרכו להחזיר השפופרת מאוחר יותר - הערת הגר"א נבנצל שליט"א].

51. אם צלצלו בטלפון להזמין רופא עבור חולה שיש בו סכנה, ובינתיים יצא החולה מכלל סכנה, או שבא רופא אחר וטיפל בו - אסור לצלצל שוב לרופא הראשון כדי למנוע ממנו חילול שבת בנסיעה לחולה, כי כוונתו לשם שמים, ואין הוא עושה כלל איסור בנסיעתו, ולכן אין לעשות איסור אפילו דרבנן כדי למנוע ממנו דבר שאינו אסור בו. אמנם מותר לומר לגוי לצלצל אליו כדי שלא יבוא [נ"א חאו"ח סי' שלח סק"א].
52. מותר לבצע ביופסיה ממת בשבת אם יש חולה בפנינו שיכול להפיק תועלת ממצאי הביופסיה [נ"א חאו"ח סי' שטז סק"ב].
ראה עוד .. נתוח המת #2
53. מותר לעקור שן בשבת, אפילו על ידי רופא יהודי, אם ההערכה היא שיש חשש סכנה לחולה [נ"א חאו"ח סי' שכח סק"ב].
54. נהג שהסיע חולה שיש בו סכנה מחוץ לתחום, וסיים את תפקידו - יש להקל שיהא כבני אותה העיר שהגיע אליה, ומותר לו ללכת אלפיים אמה מחוץ ליישוב שהגיע אליו, אף על פי שיתכן שהתרחק מתחומו המקורי קרוב ל"ב מיל [נ"א חאו"ח סי' תז סק"א].
55. אדם שהסיע חולה שיש בו סכנה לבית חולים, וקיצר את הדרך כדי למעט בחילול שבת בדרך האסורה לנסיעה, ועקב כך נקנס על ידי המשטרה - החולה חייב לפצותו על כך [נ"א חאו"ח סי' שמ סק"א].

ד. הרופא

56. מותר לרופא ללמוד רפואה בשבת, ודבר זה הוא בגדר מצווה. וכן מותר לו ללמוד בשבת על ידי הסתכלות בניתוח, וכן מותר לו לדון עם המורה שלו על הממצאים. לעומת זאת, לסטודנט לרפואה, שעדיין אינו מטפל בחולים, אסור ללמוד רפואה בשבת [נ"א חאו"ח סי' שז סק"ה]. [לא זכיתי להבין טעם האיסור לסטודנט' - הערת הגר"א נבנצל שליט"א]. אכן, גם לרופא אסור לחלל שבת, ואפילו באיסורי דרבנן, כדי ללמוד רפואה בשבת [שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' יז סק"ב(ט)].
57. עדיף שרופא דתי יקח על עצמו תורנות שבת, ולא יחליף את התורנות עם רופא יהודי לא-דתי [שש"כ פל"ב הע' קכה], ואם מאושפזים באותו בית חולים גם חולים יהודיים - אל לו להחליף התורנות אפילו עם רופא גוי [שש"כ פ"מ הע' סה**].

58. רופא שנוסע לטפל בחולה שיש בו סכנה בשבת - מותר לחזור לביתו אחרי גמר הטיפול אם החזרה כרוכה באיסורי דרבנן. אבל אסור לו לעבור על איסורי תורה כדי לחזור לביתו [שו"ת מנחת שלמה סי' ח].
59. אסור לרופא לשאת מכשיר-איתור (beeper) ברשות רבים דאורייתא, ובמקום שאינו רשות הרבים גמור, מותר על ידי שינוי. אבל אם נקרא לחולה שיש בו סכנה - מותר לו לקחת בשינוי את מכשיר האיתור גם לרשות הרבים גמור, ואם אינו יכול לשאת בשינוי, מותר אפילו ביד [ני"א ח"ד חאו"ח סי' שא סק"א].
60. מכשירים רפואיים הפועלים באמצעות בטריות - מותר לכבותם אחרי השימוש בהם לצורך חולה שיש בו סכנה, כדי שאפשר יהא להשתמש בהם לחולים אחרים [שש"כ פ"מ הע' עא].
61. אסור לתפור פצעים בשבת, אלא אם כן יש חשש סכנה. אם אין חשש סכנה - יש לכסות את הפצע, ולתפור אותו רק במוצאי שבת. גם אם הפצע הוא בפנים או באזורים חשופים אחרים, ויש חשש שתיווצר צלקת מכווערת אם ידחו את התפירה - אסור לרופא יהודי לתפור הפצע, אבל מותר לומר לרופא גוי לתפור את הפצע (ומותר לטפל בפצעים בשבת על ידי ספריי - תוספת מהגר"י נויבירט שליט"א) [ני"א ח"ד חאו"ח סי' שמ סק"ב].
62. מותר לרופא או לאחות לכתוב בשבת עבור חולה בכתב שאינו מתקיים, כגון בדיו שנעלם בתוך 72 שעות, ובפרט בכתב לועזי, ובכתב עברית של ימינו שאינו כתב אשורי [הלכה ורפואה, א, עמ' רלה].
63. אם צריך לחשב באופן מדויק כמות של תרופה, ואי אפשר לעשות זאת בעל-פה - עדיף לעשות את החישוב באמצעות מחשבון (calculator) מאשר בכתיבה, ומותר לחשב תרופה במחשבון גם עבור חולה שאין בו סכנה [אסיא, חוב' נז-נח, תשנ"ו].
64. חולה שאין בו סכנה, או חולה שהבריא לחלוטין, וצריך לשחררו מחדר-מיון בשבת - אסור לרופא יהודי לכתוב לו מכתב שחרור, ועדיף שבית החולים יהא מסודר כך שיוכלו חולים כאלו להמתין עד מוצאי שבת, ואז יכתבו להם מכתבי שחרור. אבל אם הדבר אינו אפשרי, או שיש חשש שבמוצאי שבת יגרום הדבר לבלבול - מותר לרופא להכתיב לגוי בשבת מכתב שחרור [ני"א חאו"ח סי' שמ סק"ו].
65. אסור לרופא יהודי לכתוב תעודת פטירה בשבת, ואסור אפילו להכתיב תעודת פטירה לגוי בשבת. במקרה שחולה נפטר בשבת, צריך הרופא שקבע את המוות לחזור במוצאי שבת ולחתום על

תעודת הפטירה. אם מסיבה כלשהיא דבר זה בלתי אפשרי, והעיכוב במתן תעודת הפטירה יגרום לבזיון המת - מותר להכתיב תעודת פטירה לגוי בשבת [ני"א חאו"ח סי' שמ סק"ו].

מא. תורשה

1. מותר להעביר חומר תורשתי (כגון DNA) ממין אחד למשנהו באמצעות חיידקים או נגיפים, ואין בזה גדרי איסור כלאים [ני"א ח"ד חחו"מ סי' תכה סק"א].
 2. אם העברת חומר תורשתי גורמת לשינוי משמעותי במין - הדבר מותר כבעלי חיים, אך אסור בצמחים [ני"א ח"ד חחו"מ סי' תכה סק"א].
 3. אם באמצעות שיטות גנטיות ניתן לגדל ירק (כגון עגבניה) על עץ, יש לברך על 'ירק' זה "בורא פרי העץ" [ני"א ח"ד חחו"מ סי' תכה סק"א].
 4. אם באמצעים גנטיים ניתן לגרום לגידול קשקשים בדרג טמא - אין זה מכשיר את הדג, והוא עדיין נשאר דג טמא [ני"א ח"ד חחו"מ סי' תכה סק"א].
- ראה עוד עניני תורשה - ה. הזרעה מלאכותית #8; כב. מניעת הריון #3

מב. תשעה באב ראה - כ. מועדים וצומות

מקור: אסיא נט-ס, עמ' 44-5 (1997)